

**A közművelődés
helyzete
és
fejlesztésének
feladatai**

KOSSUTH

A KÖZMŰVELŐDÉS HELYZETE ÉS FEJLESZTÉSÉNEK FELADATAI

A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT
KÖZPONTI BIZOTTSÁGA 1974. MÁRCIUS 19—20-I
ÜLÉSÉNEK A KÖZMŰVELŐDÉSSEL FOGLALKOZÓ
NAPIRENDI PONTJA

ISBN

9089

09

0182

2

A felszabadulás a magyar nép művelődéstörténetében is új korszakot nyitott. Megszüntette az egykori uralkodó osztályok kulturális kiváltságait, egyszersmind megteremtette a lehetőségeket a felszabadulás előtti kommunista, haladó művelődésügyi tervek megvalósítására. A gyakorlati eredmények ezeket is hamarosan meghaladták.

A közművelődési tevékenység ma más közegben, magasabb szinten és jobb feltételek között folyik, mint másfél-két évtizeddel ezelőtt. Az eredmények jelentősek, de ezek a mai követelmények és lehetőségek szempontjából már nem kielégítőek. A közművelődés egésze csak akkor felelhet meg társadalmi feladatának, ha a párt-, az állami, társadalmi szervek és szervezetek együttesen képesek előkészíteni a gyorsabb ütemű fejlődést, ha határozott marxista eszmeiség és távlati koncepció alapján magasabb szintre tudják emelni a művelődésügyi munkát.

1. A lakosság minden *osztályának és rétegének műveltsége* — különböző formában és mértékben — növekedett.

Legnagyobb mértékben a *munkásság* arányszáma, szakképzettsége, műveltségi szintje emelkedett. A szakmailag legképzettebb munkásokat növekvő kulturális fogékonyság jellemzi. Növekszik az érettségizett szakmunkások száma is. A műveltségi színvonal emelkedése kedvezően hat az életkörülmények alakulására. A szocialista brigádokban egyre inkább érvényesül a „szocialista módon dolgozni, élni, művelődni” követelménye. Az alapvetően pozitív tendencia mellett azonban sok a fogyatékonyság: az aktív keresők közül kb. másfél millió dolgozó nem fejezte be az általános iskolát; a fizikai dolgozóknak csak egyötöde könyv-

tári olvasó, s az olvasmányok között sok a lektúr; a szocialista brigádok művelődési mozgalmában is gyakori a formalitás.

A mezőgazdaság szocialista átszervezése és az ezzel együtt járó technikai fejlődés gyökeresen megváltoztatta a mezőgazdasági munka jellegét, ezáltal is módosítva a munkakörülményeket, a falu szokásait és hagyományos kultúráját. A szocialista mezőgazdasági nagyüzem nemcsak lehetővé teszi, hanem meg is követeli a magasabb szakképzettség és általános műveltség megszerzését. Mindamellett a *parasztság*, általában a falun élők iskolázottsága, általános műveltségi színvonala, művelődési lehetőségei történelmi és objektív okok miatt is elmaradottabbak a társadalom egyéb rétegeihez és a városi lakossághoz viszonyítva.

Az *értelmiség* többségére magas fokú általános és szakmai műveltség jellemző. Szerepe és felelőssége, a kultúra, a műveltség terjesztésében — különösen a munkahelyeken — kiemelkedően fontos; aktivitása azonban — gyakran azért is, mert kellőképpen nem igényeltük — elmarad a kívánatostól.

A társadalom osztályai és rétegei között élénkebb a kölcsönös kapcsolat, megszűnőben vannak a korábban jellemző merev határok; ez is visszahat a művelődésre, az életforma fejlődésére. A legtöbb családban már fizikai munkások, parasztok és értelmiségiek egyaránt megtalálhatók. Mindinkább eltűnnek az egykori osztálykultúra jegyei, és életmódban, kultúrában (lakás, nyelvhasználat, olvasmányok) — a szocialista társadalmi egység erősödésével — olyan szocialista kultúra van kibontakozóban, amely magába foglalja nemzeti és internacionalista értékeink mellett az emberiség múltjának haladó hagyományait is.

Az *ifjúság* körében megnövekedtek az igények az aktív, a közösségi művelődés iránt. A művelődési házak és könyvtárak látogatóinak kétharmada fiatal. Aktivitásuk a jövő szempontjából is biztató, mivel a 24 éven aluliak az összlakosság 38⁰/₀-át, a 29 éven aluliak a 45⁰/₀-át alkotják.

2. A közművelődési munka legnagyobb eredményeit az

ismeretek terjesztésében értük el. Növekedett a lakosság természettudományos és műszaki-technikai műveltsége, ez elősegítette a termelés technikai és technológiai megújítását mind az iparban, mind a mezőgazdaságban. A közművelődés azonban lehetőségeihez és főleg a szükségletekhez képest még csak kis mértékben járult hozzá a társadalmi és természettudományos műveltség korszerű arányainak kialakításához.

A műveltség, a tudás terjedése a szocializmus megvalósítását segíti; a közművelődés is szerepet játszott abban, hogy társadalmunk politikailag egységesebb és aktívabb; a marxista világnézet, a szocialista közgondolkodás terjed, a vallásos, illetve nacionalista és kozmopolita nézetek hatása csökken.

A politikai tudat és a világnézet alakítását nem lehet elkülöníteni a közművelődési munkától; a politikai műveltség a műveltség szerves és fontos eleme. A világnézet, a politikai tudat és az ízlés formálása összefüggő, egymást kiegészítő és feltételező tényezők.

Az utóbbi években erőteljesen növekedett a gazdasági kérdések iránti érdeklődés. A közművelődésben azonban még kevés az erőfeszítés annak érdekében, hogy az emberek jobban megértsék az egyéni, csoport- és társadalmi érdekek összefüggéseit.

Mind szélesebb körökre jellemző a közéleti érzékenység, az egészséges kritikai szellem. A szocialista demokrácia lehetőségeivel azonban még sokan azért sem tudnak eléggé élni, mert hiányosak alapvető jogi, állampolgári, közgazdasági ismereteik.

Az anyanyelvi műveltség és kifejező készség ma még viszonylag elmaradott, pedig ennek fejlesztése nagy segítséget jelent a kultúra értékeinek befogadásában és a közéleti aktivitás kibontakoztatásában is.

Terjed az önművelés hasznos és vonzó módja, az idegen nyelvek elsajátítása; különféle tanfolyamokon évente mintegy 100 000-en tanulnak.

3. Művelődéspolitikánk eredménye, hogy az értékes, magas színvonalú *művészet közönsége* a lakosság 5—10%-a;

további 20—25⁰/₀-a többé-kevésbé állandó közönségnek tekinthető, s a magas színvonalú alkotások iránt is fogékony.

A komoly zene rendszeres hallgatóinak aránya (5—10⁰/₀) folyamatosan, lassan emelkedik. A könnyűzene híveinek szélesebb a tábor, bár az érdeklődés korosztályonként eltérő.

A filmszínházak ma is tömegek művelődési és szórakozási igényeit elégítik ki. A film az esztétikai nevelés mellett az ideológiai, politikai orientálásnak is egyik fontos eszköze; a műsorpolitika azonban az ebből eredő követelményeknek nem mindig tesz eleget.

A színházi látogatók száma a televízió elterjedése után egy ideig erősen csökkent, majd ismét emelkedett.

A jelenkori képző- és iparművészet iránt növekszik az érdeklődés és az igény. A vizuális kultúra fejlesztését elősegítette és meggyorsította a köztéri képzőművészeti alkotások növekvő száma és emelkedő színvonala, a vidéki művészeti élet fejlődése, a társadalmi igény növekedése, a kiállítási tevékenység gazdagodása.

Az értékes művészeti alkotások ma már a lakosság nagy részéhez eljutnak; nagy segítséget jelentenek a kultúra terjesztésében, közvetítésében a televízió és a rádió adásai. Számottevő rétegre azonban még nem hatnak eléggé az értékes kulturális alkotások, ezek vannak leginkább kitéve a káros hatású, selejtes termékeknek, a giccsnek.

A művészeti és tudományos tevékenységben, az eredmények közvetítőiben és egyes vezetőikben még nem érvényesül kellőképpen a műveltség növeléséért érzett felelősség, a társadalom pozitív igényeinek figyelembevétele.

4. Az *amatőr művészeti mozgalom* lehetőséget nyújt az aktív művelődésre, a közösségi élményekre, a művészetekkel létrejövő kapcsolatokra. Ez színtere lehet a munkás-paraszt diákfiatalok és értelmiségiek közös tevékenységének. Az amatőr művészeti mozgalmakban társadalmunk különböző korosztályaiból több mint 200 000-en vesznek részt, főként fiatalok (a fiatal korosztálynak kb. 15⁰/₀-a). A csoportok tagságának többsége diák, csak 16⁰/₀-a munkás. A

csoporttagok egyharmada több éve vesz részt a mozgalomban.

A csoportok tevékenységének szakmai, politikai segítése, irányítása és ellenőrzése azonban még nem mindig kielégítő. Néhány együttes (köztük egy-egy kiemelkedő színvonalú együttes is) — Budapesten és vidéken — teret enged politikai ellenzékiességének. A csoportok tömeges létrejöttének és főleg stabilizálódásának még nincs megfelelő társadalmi, közösségi háttere, még nem elég erős a mozgalom összetartó ereje. Egy-egy akció — olykor divat — csoportok százait hozza létre, de ezek megalapozott, tartós funkció nélkül, vagy az anyagi feltételek hiánya miatt gyakran szétszóródnak.

A hagyományos amatőr művészeti tevékenység mellett nagy számban alakulnak különféle tudományos, technikai, honismereti, helytörténeti körök. A természettudományoknak — matematika, csillagászat, kémia — ma már több tízezres műkedvelő tábora van.

5. A szórakozás-szórakoztatás minősége és mennyisége elmaradt a közművelődés egészének fejlődésétől. A szórakoztató műsorok színvonala általában nem kielégítő, gyakran a „kikapcsolódás” szükségességére hivatkozva a közönség ízlésének és igényeinek alábecsülését tükrözik.

Még sok helyen — az állami irányításban és a művészeti közéletben is — fellelhető az a szemlélet, amely csak mint „szükséges rosszat” veszi tudomásul a szórakoztató művek és intézmények létezését. Gyakran és sokan a szórakoztatást egészében a művészetten kívüli szférába sorolják. E téves megítélésből következően összekeverik az igényes szórakoztató művészetet a nem művészeti szolgáltatásokkal. Sokszor indokolatlanul a közönség igényeire hivatkozva nemcsak esztétikai, hanem politikai engedményeket tesznek, szabad utat adnak ezáltal a „szórakoztató ipar” selejtes termékeinek, az álművészetnek.

Nem kielégítő az értékes és egyúttal szórakoztató művészeti alkotások befogadásának előkészítése, a helyes irányban orientáló marxista kritika és kulturális propaganda. A szórakoztató jellegű produkciókat néhol nem a műfaj ér-

térendszerére alapján minősítik, nem alkalmazzák következetesen e téren a művelődéspolitikai elveket.

6. A közművelődési munka egészében, a műveltség terjesztésében ma már a *rádió és a televízió* vezető szerepet játszik. Nemcsak műveltségterjesztő-közvetítő tevékenységet végez, hanem művelődésszervező hatása is van (Röpülj páva körök, Ki mit tud, Ki miben tudós, Szóljatok szép szavak, versmondó versenyek stb.). A televízió és a rádió műveltségközvetítő missziója különösen fontos: azokon a helyeken és településeken, ahol nem kielégítő és rövid távon nem is lehet kielégítő az intézményes közművelődési ellátottság.

A televízió műsorpolitikáját azonban nem mindig hatja át eléggé a közművelődési érdek, a szocialista eszmeiség és értékrend következetes képviselője.

Súlyos gond, hogy az ország területének egyes részein a vételi lehetőségek nem kielégítőek, a rádió és a televízió adói, illetve csatornái nem foghatók.

7. Az utóbbi években nagy mértékben növekedett a *napi- és hetilapok*, megyei újságok és *folyóiratok* szerepe a kultúra terjesztésében, a tömegek ízlésének formálásában, ismereteinek alakításában. Jelzik ezt a magas és a tovább emelkedő példányszámok is; erre vall a művészeti, szépirodalmi rovatok arányának növekedése. Megengedhetetlen, hogy ezek a nagy példányszámú lapok a szocialista értékrend rovására engedményeket tegyenek, akár a művészeti arisztokratizmusnak, akár a konzervatív vagy kispolgári ízlésnek.

8. A művészeti és tudományos alkotásokat közvetítő *intézmények* széles körű hálózattal rendelkeznek.

A lakosság ellátottsága azonban egyenetlen. A művelődési igények kielégítésében, a kulturális-művészeti szolgáltatások minőségében és sokrétűségében nagy különbségek vannak az ország tájegységei között. Különösen alacsony színvonalú egyes városok, és mindenekelőtt a főváros munkáslakta peremkerületeinek, az új lakótelepeknek, a kisközségeknek, a tanyán lakóknak a kulturális ellátottsága.

Még mindig nem elég széles a könyvesboltok és a terjesztés hálózata, a fejlesztés pedig sokszor aránytalan. A mozik száma (3756) nagy, de jelentős részüknek technikai színvonala és berendezése elavult. Sok városrészeknek, településnek nem jut elég színházi előadás, még kevésbé hangvereny.

Nem kielégítő az ifjúság és különösen a gyermekek — a jövő közönsége — érdeklődésére számot tartó, igényeket, ízlésüket kielégítő és jó irányba befolyásoló művészeti alkotások (könyv, film, színdarab) száma és színvonala.

9. Az elmúlt évtizedekben nagy erőt fordítottunk a *közvetlenül közművelődési célokat szolgáló intézmények* kiépítésére. 2825 művelődési otthon van, de közülük csak 1800 felel meg az egyébként is alacsony minőségi követelményeknek. A 27 legjobban felszerelt művelődési otthon (az összes intézmények 1⁰/₀-a) a látogatók 10⁰/₀-át vonzza; ez azt jelzi, hogy megfelelő körülmények a művelődési házak hatásfokát lényegesen növelhetnék.

A művelődési otthonok komplex művelődési intézmények, amelyeknek a közművelődés hatókörének növelésében nagy a szerepük. Akadályozza viszont a színvonala-sabb, eredményesebb munkát, hogy kevés a szakképzett dolgozó.

A közművelődési könyvtáraknak kiemelkedő szerepük van az olvasási kultúra fejlesztésében, a folyamatos művelődés lehetőségeinek biztosításában. Számuk mintegy 8700 (a könyvvállomány 27 millió, az olvasók száma 2,3 millió, az évi kölcsönzés 57,7 millió). A könyvtárhálózat munkájának eredményességét korlátozza a szakképzett könyvtárosok kis száma, az alacsony beszerzési keret, az állomány szétforgácsoltsága, gátolják a korszerűtlen működési feltételek. Így a könyvtárak nem tudnak a megnövekedett jogos igényeknek megfelelő választékot nyújtani.

A művelődési otthonok és a könyvtárak munkáját nehezíti az a körülmény, hogy a regionális hatókörű intézmények hálózata csak részben épült ki. A művelődési otthonok és könyvtárak nagy részére jellemző, hogy az épületek korszerűtlenek, nem alkalmasak közösségi munkára,

sok esetben még klub- és szakköri tevékenységre, társalgásra sem.

A múzeumok, kiállítások fejlődése (az intézmények száma 189, évi kb. 1400 kiállítás) dinamikus. Nem elég tudatos azonban a közművelődési feladatok vállalása, bátortalanság tapasztalható a múzeumi munka megújításában.

10. Az *iskolai és a közművelődési tevékenység* kapcsolata erősödött, tudatosabbá vált a KB 1972. évi oktatáspolitikai határozata óta. Az iskola közvetlenül is segíti a közművelődési munkát, a közművelődési intézmények viszont fontos kiegészítő feladatokat látnak el (vizsgára való felkészítés, egyetemi előkészítő, fizikai dolgozók gyermekeinek segítése). A pedagógusok nagy részt vállalnak a közművelődésből (felnőttoktatásban, közművelődési intézményekben).

Az iskolák és a közművelődési intézmények nem használják ki kellően az együttműködés minden lehetőségét. A folyamatos művelődési igények kialakításához az iskolákban szűkek a lehetőségek, de szemléleti okok is akadályozzák, hogy az iskola jobban ellássa további művelődésre ösztönző feladatát. A gyermekek iskolán kívüli művelődési lehetőségei korlátozottabbak, mint a felnőtteké. Az együttműködés hiányára utal pl., hogy a kis falvakban többnyire külön működnek az iskolai és a közművelődési könyvtárak, gyengítve ezáltal mindkettő hatékonyságát.

A felsőfokú oktatási intézményekben nem fordítanak kellő gondot a hallgatók aktív kulturális életének fejlesztésére, pedig ez a szocialista értelmiségi hivatástudat kialakításának fontos útja és módja.

11. A *közművelődés személyi feltételei* a felszabadulást követő években az intézményhálózattal együtt fejlődtek. A közművelődési területen dolgozóknak (kb. 40 000 fő) egyharmada van főállásban, kétharmaduk tiszteletdíjas, vagy részfoglalkozású.

Nem eléggé szervezett és széles körű a közművelődésben dolgozók képzése és továbbképzése. A felsőoktatási intézményekben évente mintegy 300-an végeznek a népművelés- vagy könyvtárszakon; a végzetteknek nagy hányada a központi intézményekben (televízió, rádió, könyvkiadók,

szerkesztőségek stb.) vállal munkát. A közművelődési dolgozók sem anyagilag, sem erkölcsileg nem részesülnek kel-
lő megbecsülésben, s ez is hozzájárul a nagymértékű fluk-
tuációhoz. Az értelmiség — elsősorban a műszaki, agrár,
orvos, közgazdász — a szükségesnél kisebb részt vállal a
közművelődési tevékenységből, gyakran nemcsak saját el-
zárkózása miatt, hanem azért, mert nem is kérik részvéte-
lét.

12. A közművelődés *finanszírozása* több forrásból törté-
nik: állami (központi és tanácsi) költségvetésből, vállalatok
és szövetkezetek részesedési alapjából, szakszervezetek,
társadalmi szervezetek pénzeszközeiből. 1972-ben közmű-
velődési célokra fordított összes állami kiadás 3,9 milliárd
Ft volt. A társadalmi szervezetek 442 millió forintot köl-
töttek erre a célra.

A lakosság kulturális kiadása évi 6,6 milliárd Ft. A
különböző társadalmi osztályok és rétegek kulturális ki-
adásai az elmúlt években: művelődésre, oktatásra, sportra,
szórakozásra fordított egy főre eső kiadás a munkásháztar-
tásokban 1965-ben 630 Ft (5,6%), 1972-ben 921 Ft (5,2%);
paraszti háztartásokban 265 Ft (2,5%), illetve 598 Ft
(3,4%); szellemi foglalkozásúaknál 967 Ft (6,5%), illetve
1480 Ft (6,5%).

A közművelődésre fordított beruházások fejlődése 1965
után lelassult, a népgazdasági összberuházásokon belüli
arány csökkent. A harmadik ötéves terv időszakában álla-
mi erőforrásokból 2,3 milliárd forintot fordítottak erre a
célra, 1972-ben kb. 800 millió forintot. Különösen a taná-
csi beruházásokra biztosított összeg kevés. Felhasználásuk
nem elég átgondolt: gyakran tervszerűtlen a telepítés. Az
új lakótelepek tervezésekor minden 1000 lakásra 100 m²
közösségi művelődési területet kell a rendeletek értelmé-
ben biztosítani. Ez önmagában is kevés, de még ez sem va-
lósul meg.

A közművelődési intézmények működési költségeinek
fedezésére szolgáló költségvetési összegek 1968-tól 1971-ig
38,3%-kal emelkedtek. Az anyagi eszközök növekedése
azonban elsősorban a bérszínvonal emelését, az áremelke-

dések részbeni fedezetét, a korszerű intézmények üzemeltetési többletköltségeit biztosította, s csak kisebb mértékben járulhatott hozzá a működési feltételek javításához.

A művelődési otthonokban a költségvetési támogatás összege sok esetben még a fenntartás állandó költségeit sem fedezi. Az intézmények jó része ezért arra kényszerül, hogy saját bevételeit mindenáron növelje, és ez esetenként a művelődéspolitikai célokat is háttérbe szorítja.

A könyvtárakban a beszerzési keretek nem tartanak lépést a könyvkiadás fejlődésével, az igények növekedésével. (A megjelent művek száma — 1965-höz képest — 168⁰/₀-ra, a könyvek átlagára pedig 107⁰/₀-ra, a szépirodalmi művek átlagára 151⁰/₀-ra; ezzel szemben a tanácsai könyvtárak beszerzési kerete csak 103⁰/₀-ra nőtt.) Megnövekedett az igénylők száma is, annál inkább csökkent az egy olvasóra jutó új könyvek mennyisége.

A tanácsok költségvetésében az ún. „népművelési célok”-ra fordítható összegek növelése elsősorban a különféle nagy rendezvények kiadását fedezi. Emelkedtek a vállalatok és szervezetek kulturális célokra fordítható pénzeszközei (emlékünnepek, évfordulók), ezek azonban — mint a Központi Népi Ellenőrzési Bizottság vizsgálata bizonyítja — nem a közművelődés fejlesztését szolgálták. A tapasztalatok azt bizonyítják, hogy a vállalatok szociális, kulturális, sport (összevont) alapjainak felhasználása a kulturális terület rovására történik.

13. A *közművelődés irányítása* sokszektorú: az állami (tanácsai) szervek, vállalatok mellett részt vesznek a társadalmi szervezetek: a szakszervezetek, a KISZ, a Hazafias Népfront, a szervezetek. Az egységes irányítás, a koordináció hiánya miatt a szellemi és anyagi erők felhasználása során nem tudjuk a sokszektorúságban rejlő lehetőségeket kihasználni.

A Művelődésügyi Minisztérium ágazati felügyelete és felelőssége nem érvényesül a kívánt módon. Nincs meg a szükséges összhang az oktatási, közművelődési és a művészeti terület munkájában, s ezt — az egyes területek fejlődésével arányosan növekvő feladatok mellett — egyre

nehezebb a jelerlegi struktúrában megteremteni. A Művelődésügyi Minisztérium közművelődési irányító munkája inkább csak a hatáskörébe tartozó intézményekre korlátozódik.

1972-ben megalakult az Országos Közművelődési Tanács, de koordináló szerepe egyelőre nem valósult meg.

A X. kongresszus óta a tanácsok nagyobb gondot fordítanak a közművelődésre. Rendszeresebben került a testületi ülés elé a közművelődés kérdései, több helyütt kidolgozták a hosszabb távú intézményfejlesztési terveket. A tanácsi testületeknek azonban jobban kellene élniük a tanácstörvény által biztosított koordinációs, beszámoltató, illetve szakmai felügyeleti jogaikkal. A helyi tanácsoknál kevés a hozzáértő, irányító szakember.

A közművelődési munkát zavarja a koordináció hiánya. Az együttműködés a különböző szervek, szervezetek között inkább csak az egyes akciókra korlátozódik. Sok a párhuzamosság, a túlszervezettség.

A közművelődés munkáját segítő *tudományos kutatások* értékes részeredményeket tártak fel ízlés- és hatásvizsgálatokban, de ezek még nem eléggé széles körűek és kiterjedtek ahhoz, hogy megbízható információt és a gyakorlati munkában megvalósítható elvi koncepciót szolgáltatassanak az irányítás számára.

14. A *pártszervek és -szervezetek* az utóbbi időben fokozták erőfeszítéseiket a kulturális munka megjavítására. Rendszeresen foglalkoztak a tudomány- és oktatáspolitikai határozatok megértetésével, elemzésével, a végrehajtás segítségével, s ez kihatott a közművelődésre is. A párt művelődéspolitikájának megértetése és egységes értelmezése céljából a pártoktatásban megindult a kulturális kérdések tanfolyama (eddig kb. 40 ezren végezték el, főleg azok, akik kapcsolatban vannak a művelődésüggyel). Az utóbbi időben javult a párttagság tájékoztatása a kulturális politika kérdéseiről: alapszervi titkári tájékoztatókban, a Pártéletben, Társadalmi Szemlében és másutt rendszeresen megjelennek informatív, orientáló írások.

A pártszervek munkájában azonban a közművelődés

még mindig nem került jelentőségének megfelelő helyre. Ennek oka elsősorban az a szemlélet, amely mereven szétválasztja a politikai és a kulturális munkát, a politikát és a közművelődést.

Bizonytalanság van a közművelődés pártirányításának gyakorlatában is. Nem mindenütt ismerik eléggé a párt- és állami határozatokat, utasításokat, a művelődéspolitika konkrét kérdéseit. A pártszervek gyakran a hatékony, elvi irányítás helyett operatív teendőket vállalnak magukra.

A felsőbb pártszervek — elsősorban a Központi Bizottság Tudományos, Közoktatási és Kulturális Osztálya, a budapesti és megyei pártbizottságok — nem ösztönzik eléggé a közművelődési munkára az alapszervezeti vezetőségeket: ezért a párttagok sem fordítanak kellő figyelmet a művelődéspolitika magyarázatára, ismertetésére. Nem érzik mindenütt lényeges pártfeladatnak, a szocializmus perspektíváival elválaszthatatlanul összefüggő ügynek a kultúra terjesztését, nem szorgalmazzák kellő mértékben az anyagi, személyi feltételek javítását.

Budapest, 1974. március 1.

A NÉPESSÉG ISKOLAI VÉGZETTSÉG SZERINT

Év	10 éves	15 éves	18 éves	25 éves
	és idősebb népességből			
	nem járt iskolába	legalább az általános iskola 8. osztályát végezte	legalább érettségizett	felsőfokú tanintézeti oklevelet szerzett
százalékban				
1941	6,4	15,1	4,2	1,6
1949	4,8	20,6	5,5	1,7
1960	3,2	32,8	8,8	2,7
1970	1,8	51,7	15,6	4,3

A 15 ÉVES ÉS IDŐSEBB NÉPESSÉG LEGMAGASABB ISKOLAI VÉGZETTSÉGE KORCSOPORTOK SZERINT 1970-BEN

Korcsoport	Népesség száma	E b b ő l	
		az általános iskola 8 osztályánál kevesebbet	az általános iskola 8 osztályát vagy annál többet
		végzettség % -ban	
15—39 éves	100,0	20,8	79,2
40—59 éves	100,0	65,7	34,3
60 éves és idősebb	100,0	83,4	16,6

**A FIZIKAI DOLGOZÓK ISKOLAI VÉGZETTSÉGE 1970-BEN
NÉPGAZDASÁGI ÁGANKÉNT**

Népgazdasági ág	100 fizikai dolgozó közül		Összesen
	az általános iskola 8	az általános iskola 8	
	osztályánál	osztályát	
	kevesebbet	vagy többet	
végzett			
Ipar, építőipar	40	60	100
Mezőgazdaság, erdő- és vízgazdálkodás	70	30	100
Egyéb népgazdasági ágak	44	56	100
Népgazdasági ágak összesen	50	50	100

**A FIZIKAI DOLGOZÓK SZAKKÉPZETTSÉGE 1970-BEN
NÉPGAZDASÁGI ÁGANKÉNT**

Népgazdasági ág	100 fizikai dolgozó közül			összesen
	szakmunkás	betanított munkás	egyéb fizikai dolgozó*	
Ipar, építőipar	40	35	25	100
Mezőgazdaság	16	13	71	100
Egyéb népgazdasági ágak	34	28	38	100
Népgazdasági ágak összesen	31	27	42	100

* Az önállókkal és segítő családtagokkal együtt.

A SZABAD IDŐBEN VÉGZETT TEVÉKENYSÉG*

Százalék	Kulturális jellegű	Egyéb
91—94 ⁰ / ₀	rádiózás	
86—89 ⁰ / ₀	televíziózás	
55—60 ⁰ / ₀		vendégségbe járás, vendégek hívása
45—50 ⁰ / ₀	szépirodalom olvasása	sétálás, kertészkedés
30—40 ⁰ / ₀	moziba járás	barkácsolás, növények gondozása, strandolás, kerékpározás, vendéglőbe járás
20—30 ⁰ / ₀	színházba járás, kiállítás-látogatás, szakirodalom-olvasás, társadalmi munka, múzeumlátogatás, magnózás	kézimunka, háziállatokkal való foglalkozás, mérkőzések nézése, kártyázás
10—20 ⁰ / ₀	tudományokkal való foglalkozás, művelődési házak látogatása, politikai képzés, sakkozás, táncolás	kocsmalátogatás, autózás, turisztika, házépítés, motorozás, autószerelés
5—10 ⁰ / ₀	szakmai továbbképzés, könnyűzenei koncert, játékok, amatőr zenélés (könnyűzene), fotózás, komolyzenei koncert	testedzés, sport, hobby
0,4— 5 ⁰ / ₀	nyelvtanulás, amatőr festés, amatőr irodalom, amatőr filmezés, amatőr zenélés (komoly zene), színjátszás, népi tánc, modellezés, amatőr rádiózás	víkendház-látogatás, horgászat, bélyeggyűjtés, más gyűjtése, versenysport, vadászat, lóverseny

* Az MTA középtávú kutatási programja (III/6-os, Szabad idő, művelődés, szórakozás c. téma) keretében az MRT Tömegkommunikációs Kutató Központjának 1972 májusában folytatott országos reprezentatív (3200 főre kiterjedő) szociológiai vizsgálata alapján.

A MUNKÁSOSZTÁLY EGYES RÉTEGEINEK KULTURÁLIS ÉRDEKLŐDÉSE*

Megnevezés	Férfi (N = 787)	Nő (N = 556)
Erősen művelődik	22 ⁰ / ₀	14 ⁰ / ₀
Közepesen művelődik	36 ⁰ / ₀	36 ⁰ / ₀
Alig művelődik	42 ⁰ / ₀	50 ⁰ / ₀

Megnevezés	30 éves vagy fiatalabb (N = 570)	31—45 éves (N = 420)	46 éves vagy idősebb (N = 353)
Erősen művelődik	23 ⁰ / ₀	17 ⁰ / ₀	14 ⁰ / ₀
Közepesen művelődik	40 ⁰ / ₀	35 ⁰ / ₀	31 ⁰ / ₀
Alig művelődik	37 ⁰ / ₀	48 ⁰ / ₀	55 ⁰ / ₀

Megnevezés	Segéd- munkás (N = 212)	Betanított munkás (N = 420)	Szak- mun- kás (N = 569)	Érettségi- zett mun- kás (N = 103)	Fizikai áll. vezető (N = 39)
Erősen művelődik	9 ⁰ / ₀	12 ⁰ / ₀	21 ⁰ / ₀	54 ⁰ / ₀	19 ⁰ / ₀
Közepesen művelődik	21 ⁰ / ₀	36 ⁰ / ₀	41 ⁰ / ₀	30 ⁰ / ₀	56 ⁰ / ₀
Alig művelődik	70 ⁰ / ₀	52 ⁰ / ₀	38 ⁰ / ₀	16 ⁰ / ₀	26 ⁰ / ₀

Megnevezés	Paraszt- származású munkás (N = 336)	Segéd- és betanított munk. szül. szakm. gyerm. (N = 245)	Szüleivel azonos fog- lalkozású munkás (N = 497)
Erősen művelődik	10 ⁰ / ₀	30 ⁰ / ₀	18 ⁰ / ₀
Közepesen művelődik	31 ⁰ / ₀	42 ⁰ / ₀	37 ⁰ / ₀
Alig művelődik	59 ⁰ / ₀	28 ⁰ / ₀	45 ⁰ / ₀

Az egyes kategóriákat (erősen művelődő — közepesen művelődő — alig művelődő), amelyek a vizsgált személyek kulturális tevékenységének, szokásainak rendszerességét, gyakoriságát tükrözik, több adat (olvasás, tanulás, aktív művészeti és tudományos, bűvárkodó tevékenység, színház, mozi, hangverseny, múzeum, kiállítás-látogatás) együttes figyelembevételével állapítottuk meg

* A Népművelési Intézet 1973 júniusában négy budapesti nagyüzemben folytatott szociológiai vizsgálata alapján.

A KÖZMŰVELŐDÉSI INTÉZMÉNYEK SZÁMA*

Év	Közművelődési könyvtárak		Mozik	Színházak	Művelődési otthonok			Múzeumok	Könyvesboltok	Művészeti alkotásokat árusító boltok (képzőműv., hang-lemez stb.)
	tanács	szakszer- vezeti			tanács	szakszer- vezet	egyéb szerv			
1950	1739	2594	1549	27	433	4	62	—	2	
1958	4360	4969	4359	32	1961	333	89	266	11	
1965	5403	4009	4435	30	2945	748	142	350	19	
1972	5190	3530	3756	34	2229	453	189	378**	29	

* A KSH és az MM adatai alapján.

** A könyvtárterjesztés 1972-ben végrehajtott átszervezése következtében történt változás.

AZ IFJŰSÁGI KLUBOK ADATAI (1973)*

Az ifjúsági klubok száma:	2 700
ebből zárt körű (HM-, BM-klub):	900
A klubtagok száma (HM, BM nélkül) kb.:	100 000
Az ifjúsági klubok megoszlása típus szerint:	
Általános	85 ⁰ / ₀
Szakirányú (politikai, zenei, film stb.)	5 ⁰ / ₀
Réteg (diák, ifjűmunkás stb.)	10 ⁰ / ₀
Az ifjúsági klubok megoszlása a működés helye szerint:	
Városi klub (Budapesttel együtt)	35 ⁰ / ₀
Községi klub	65 ⁰ / ₀
Az ifjúsági klubok megoszlása a fenntartó szervek szerint:	
Művelődési intézmény	56 ⁰ / ₀
Községi tanács (lakóterületi)	14 ⁰ / ₀
Oktatási intézmény	10 ⁰ / ₀
Vállalat	13 ⁰ / ₀
Társadalmi szervek (HNF, Szakszervezet, de főleg KISZ)	5 ⁰ / ₀
Közös fenntartású (üzemi, tanácsi)	2 ⁰ / ₀

* Az OIOT felmérése alapján.

A KULTURÁLIS RENDEZVÉNYEK SZÁMÁNAK ALAKULÁSA

Megnevezés	1958	1972	1972. év az 1958. év százalékában
Ismeretterjesztő előadások száma (ezerben)	96,2*	100,6	104,6*
Mozielőadások száma (ezerben)	786,2	722,4	91,9
Színház- és operaelőadások száma (ezerben)	13,8	12,0	87,4
Műsoros estek száma (ezerben)	50,4*	32,1	63,7*
Hangversenyek száma	1675	3774	225,3
Múzeumok kiállításainak száma	579	1406	242,8
Kiállítási Intézmények kiállításainak száma	194	162	83,5

* 1962. évben, ill. 1962. év $\frac{0}{10}$ -ában.

A KULTURÁLIS RENDEZVÉNYLÁTOGATÁSOK SZÁMA

Megnevezés	1958	1972	1972. év az 1958. év százalékában
Ismeretterjesztő előadások látogatói (millióban)	5,5*	4,4	80,0*
Mozilátogatások száma (millióban)	131,0	74,4	56,8
Színház- és operalátogatások száma (millióban)	6,8	5,6	82,9
Műsoros estek látogatói (millióban)	10,9*	6,9	63,3*
Hangverseny-látogatások száma (millióban)	1,1	1,7	162,1
Múzeumlátogatások száma (millióban)	2,8	7,9	284,3
Kiállítási Intézmények látogatói (millióban)	0,6	1,0	162,6

* 1962. évben, ill. 1962. év $\frac{0}{10}$ -ában.

EGYÉB MŰVELŐDÉSI LEHETŐSÉGEK ALAKULÁSA

Megnevezés	1958	1972	1972. év az 1958. év százalékában
Kiadott könyvek száma (ezerben)	2,8	6,6	235,7
Kiadott könyvek példány- száma (millióban)	27,7	62,8	226,7
Napilapok száma	23	29	126,1
Napilapok példányszáma (millióban)	395,4	771,4	195,1
Folyóiratok száma	554	853	154,0
Folyóiratok példányszáma (millióban)	184,1	391,2	212,5
Közművelődési könyvtárak állománya (millióban)	9,0	27,3	304,3
Műkedvelő művészeti csoportok száma	14 945*	9181	61,4*

* 1962. évben, ill. 1962. év %-ában.

EGYÉB MŰVELŐDÉSI LEHETŐSÉGEK IGÉNYBEVÉTELE

Megnevezés	1958	1972	1972. év az 1958. év százalékában
Rádió-előfizetők száma (millióban)	2,0	2,5	129,5
Televízió-előfizetők száma (millióban)	0,3*	2,1	641,3*
Lakosság által vásárolt könyvek értéke (millió Ft-ban)	293	978	333,8
Közművelődési könyvtárak olvasói (millióban)	1,4	2,3	161,3
Közművelődési könyvtárak kölcsonzótt kötetei (millióban)	24,1	57,7	239,0
Műkedvelő művészeti csoportok tagjainak száma (ezerben)	299,4*	185,6	62,0*

* 1962. évben, ill. 1962. év %-ában.

(Megjegyzés: 1958. és 1962. év között a televízió-előfizetők száma húszszorosára nőtt.)

A KÖZMŰVELŐDÉST JELLEMZŐ ARÁNYSZÁMOK TELEPÜLÉSTÍPUSONKÉNT

1000 lakosra jutó

Év, település- típus	terjesztett naplók példány- száma	köznyelvű könyvtári köl- csönzött kötet	előfizető					látogatás					múzeum- -
			rádió-	televízió-	mozi-	színház-, opera-, hang- verseny-	ismeret- terjesztő	előadás	műsoros				
1958 Budapest Városokban Községekben Országosan	86 195* 37 816* 46 621*	5001** 2873** 3263**	317 237 149 198	7 1 0,3 2	22 381 16 808 9 318 13 259	2303 889 136 685	345 175 15 109	446*** 568*** 545***	679*** 1173*** 1082***	628 546 81 281			
1965 Budapest Városokban Községekben Országosan	93 830 50 107 58 246	5866 5484 4260 4891	322 265 210 245	146 111 48 82	16 302 10 896 8 341 10 450	1657 749 172 590	286 199 44 127	425 443 440	468 854 782	1069 992 191 551			
1972 Budapest Városokban Községekben Országosan	109 763 64 890 73 682	5782 6099 5146 5558	312 242 220 245	251 212 175 201	11 017 8 176 5 172 7 169	1469 681 116 541	319 281 49 168	464 416 425	572 682 660	1294 1284 273 759			

* 1960. évi adatok.

** 1961. évi adatok.

*** 1962. évi adatok.

A KÖZMŰVELŐDÉSBEN DOLGOZÓK SZÁMA*

(állami intézményekben és társadalmi szervezeteknél)

	Irányításban	Közművelődési könyvtárban	Művelődési otthonban	Moziban	Múzeumban	Levéltárban	Egyéb intézménynél	Összesen
Fotógalinkozású								
szakalkalmazott gazdasági, adminisztratív kisegítő	1 495	2311	1 693	872	878	171	369	7 789
	488	246	509	1048	315	50	186	2 842
	285	435	1 357	1783	601	29	444	4 934
Összesen	2 268	2992	3 557	3703	1794	250	999	15 565
Részfoglalkozású								
szakalkalmazott gazdasági, adminisztratív kisegítő	398	4842	6 726	1974	153	13	1 181	15 287
	74	129	658	1311	107	4	61	2 344
	79	1291	2 910	1934	1015	19	505	7 753
Összesen	551	6262	10 294	5219	1275	36	1 747	25 384
Társadalmi munkás (kb.)	15 398	7278	20 372	231	741	2	36 290	80 312

* Az MM felmérése alapján.

A KÖZMŰVELŐDÉSI KIADÁSOK PÉNZÜGYI FORRÁSOK SZERINT 1972-BEN

Pénzügyi forrás	Közművelődési kiadások			
	a beruházásokkal együtt*		a beruházások nélkül	
	millió Ft-ban	%-ban	millió Ft-ban	%-ban
Állami költségvetési kiadások teljes összege	3902	—	3092	—
Állami bevételt képező lakossági ráfordítások**	1440	—	1440	—
Állami költségvetési kiadások csökkentett összege	2462	25,8	1652	25,2
Vállalati, tömegszervezeti, szövetkezeti ráfordítások	442	4,6	430	6,6
Lakossági ráfordítások	6649	69,6	4475	68,2
Összesen	9553	100,0	6557	100,0

* Az adatok nem tartalmazzák a rádió és a televízió műsorsugárzással kapcsolatos beruházásait, mivel ez az állami költségvetés más ágazatában szerepel.

** Mivel az állami bevételt képező lakossági kiadások az állami ráfordítások egy részét kiegyenlítik, a kulturális kiadás teljes összegének összeadásával — a halmozódás elkerülése végett — ezeket az állami ráfordításokból le kell vonni.

KÖZMŰVELŐDÉSI BERUHÁZÁSOK ALAKULÁSA 1966—1970. ÉVEKBEN*

Megnevezés	Központi	Tanácsi	Egyéb	Összesen
	beruházások millió Ft-ban			
Színházak	70,1	63,6	—	133,7
Zenei intézmények	175,5	—	—	175,5
Mozik	—	—	113,6	113,6
Múzeumok, levéltárak	41,0	17,1	—	58,1
Könyvtárak	—	85,2	—	85,2
Művelődési otthonok	—	610,7	—	610,7
Közművelődés	19,9	—	—	19,9
Egyéb	—	72,4	100,0	172,4
Budavári Palota	319,1	—	—	319,1
Magyar Rádió és Televízió	582,0	—	—	582,0
Összesen	1207,6	849,0	213,6	2270,2

* Ezenkívül a Művelődésügyi Minisztérium beruházásaiból 18,5 millió Ft-ot művészetoktatási célú, 41,5 millió Ft-ot képzőművészeti célú, 45,6 millió Ft-ot könyvkiadási és könyvterjesztési célú beruházásokra fordítottak.

A KÖLTSÉGVETÉSI RÁFORDÍTÁSOK ALAKULÁSA A FELHASZNÁLÁS CÉLJA SZERINT
(beruházás nélkül)

Megnevezés	1965		1972		1972. év az 1965. év %-ában	
	központi tanácsi költségvetésből	évesben millió forintban (folyó áron)	összesen	központi tanácsi költségvetésből	összesen	központi tanácsi költségvetésből
Színház-, zene-, táncművészet	83,0	96,8	179,8	118,2	160,9	279,1
Egyéb művészetek (képző- és filmművészet stb.)	39,8	—	39,8	42,9	—	42,9
Múzeumok, kiállítások	44,8	30,4	75,2	83,7	77,9	161,6
Műemlékvédelem	13,5	—	13,5	56,7	—	56,7
Levéltárak, archívumok	11,2	—	11,2	9,6	16,8	26,4
Tudományos és szakkönyvtárak	80,0	—	80,0	153,3	—	153,3
Közművelődési könyvtárak	—	116,1	116,1	—	184,8	184,8
Művelődési otthonok és hasonló jellegű feladatok	111,8	126,2	238,0	124,6	281,2	405,8
Rádió-, televízióműsor	268,3	—	268,3	1034,6	—	1034,6
Egyéb feladatok	32,0	17,6	49,6	139,0	20,3	159,3
Összesen	684,4	387,1	1071,5	1762,6	741,9	2504,5
Népművelési intézmények és feladatok	529,6	290,3	819,9	1462,5	581,0	2043,5
Művészeti intézmények és feladatok	122,8	96,8	219,6	161,1	160,9	322,0
Tudományos Ismeretterjesztő Társulat	32,0	•	32,0	75,0	•	75,0
Kulturális Alap	•	•	•	64,0	•	64,0

* Összehasonlítható adatok alapján.

A HÁZTARTÁSOK KULTURÁLIS KIADÁSAI*

	Háztartások száma	Háztartások átlagos létszáma	Az egy főre jutó évi kiadás Ft-ban																			A nettó pénzkiadások százalékában
			Televízió	Rádió	Egyéb tartós kult. cikkek	Újság, folyóirat	Könyv	Tankönyv	Tanszer	Sportszer, játéktáru	Egyéb kult. cikkek	Tandíj	Színház	Mozi	Egyéb rendezvény	Rádió-, tv-elfizetés	Tv-javítás	Rádiójavítás	Egyéb szórakozási kiadás	Összesen		
Munkás	1965	1402	3,33	157	15	47	60	33	14	30	28	5	23	12	30	13	108	10	7	38	630	5,6
	1972	1304	3,24	129	30	123	94	44	21	38	50	28	47	13	26	20	185	19	15	39	921	5,2
Szellemi	1965	670	3,20	139	28	59	96	108	24	42	51	10	71	26	35	18	141	14	9	96	967	6,5
	1972	946	3,08	147	42	215	141	124	33	53	85	74	107	27	37	31	203	30	22	109	1480	6,5
Paraszt	1965	1235	2,74	47	12	30	32	5	9	18	10	2	9	4	14	5	47	1	4	16	265	2,5
	1972	1263	2,73	127	16	44	66	14	14	29	24	18	18	3	10	8	162	16	11	18	598	3,4
Kettős jövedelmű**	1965	693	3,96	114	19	35	36	9	10	19	13	5	10	8	26	12	56	2	5	29	408	3,7
	1972	487	3,87	119	16	73	63	21	17	35	26	17	16	5	20	18	151	14	11	32	654	3,8

* A KSH reprezentatív vizsgálata alapján.

** Olyan fizikai foglalkozású dolgozók háztartásai, ahol a keresők egy része a mezőgazdaságban, más része a mezőgazdaságon kívüli ágazatok valamelyikében dolgozik.

SZOCIALISTA KÖZÖSSÉG

— SZOCIALISTA KÖZMŰVELŐDÉS

ACZÉL GYÖRGY ELŐADÓI BESZÉDE

I

Nem csupán a tudás és a műveltség, hanem a szocialista ember kialakítása, *társadalmunk jövője szempontjából is, lényeges az a téma*, amelyben a Központi Bizottság állásfoglalását, döntését kérjük.

A marxista—leninista pártok gyakorlatában a fontos társadalmi kérdések tárgyalásának sem sorrendje, sem időpontja nem véletlen. Napirendre kerülhetett volna a közművelődés is valamivel előbb vagy később, de — ahogyan ülésünk előző napirendi pontjának („A KB irányelvei a munkásosztály vezető szerepének fejlesztéséről, helyzetének további javításáról”) vitája is bebizonyította — most mindenképpen aktuálissá vált. Ezért is döntött úgy a Központi Bizottság 1972. novemberi ülésén, hogy *„két éven belül ki kell dolgozni a közművelődés fejlesztésének átfogó tervét”*.¹

A jelentés előkészítése a pártunkban már meghonosodott demokratikus normák — és a téma sajátossága — szerint történt. A munka során felhalmozódott értékes tapasztalatokból és javaslatokból csak a legfontosabbak kerültek az előterjesztésbe. Az összegyűjtött anyag természetesen nem vész kárba, hanem a Központi Bizottság határozatának sikeres végrehajtása szempontjából elsőrendű fontosságú helyi (megyei, városi, községi, üzemi, termelőszövetkezeti) megvalósításában és a televíziótól a művelődési otthonokig terjedő közművelődési munkaterületeken kell hasznosítani.

¹ Az MSZMP Központi Bizottsága 1972. novemberi és az Országgyűlés 1972. decemberi ülésszakának főbb dokumentumai. Kossuth Könyvkiadó, 1973. 68. old.

A jelentés első változatát eljuttattuk a pártbizottságoknak, a közművelődés szakembereinek, közéletünk neves képviselőinek, tudósoknak, íróknak, művészeknek. Az előterjesztést megvitatta az Agitációs és Propaganda Bizottság, a Titkárság és a Politikai Bizottság. Ez után megküldtük a Központi Bizottság tagjainak, és nagy segítséget jelentett, hogy a Központi Bizottság 46 tagjától írásban is kaptunk értékes véleményt, javaslatot. Ezeket az előterjesztésben hasznosítottuk.

Az írásban beterjesztett jelentés felsorolja a legfontosabb tényeket és adatokat. *Középpontba állítja társadalmunk vezető erejének, a munkásosztálynak a művelődését, összhangban az előző napirendi ponttal, amelynek dokumentuma kimondta, hogy „a munkásosztály jelenleg társadalmunknak számbelileg is legnagyobb osztálya”, s „mint a társadalom vezető osztálya felelősséget érez a társadalom valamennyi rétegének életkörülményeiért... A munkásosztály képzettségének, színvonalának emelkedése egyben új műveltségi igényeket is támaszt. A kulturális élet a munkásosztály fokozódó érdeklődéséről, alkotó erejéről tanúskodik”.*

A jelentés kiemelten vizsgálja az ifjúság kulturális helyzetét.

A *határozati javaslat* kijelöli a munka megjavításához nélkülözhetetlen konkrét feladatokat. Ezért az előadói beszéd elsősorban a közművelődési munka néhány elvi és főként szemléleti kérdésével foglalkozik.

*

A jelentés „előtörténetéhez” tartozik, hogy közvetlenül az ellenforradalom leverése után, a konszolidációt segítve, az alapvető állásfoglalások sorában — 1958-ban — a Központi Bizottság elfogadta *A Magyar Szocialista Munkáspárt művelődési politikájának irányelveit*, hosszú távra meghatározva egész szellemi életünk párt- és állami irányításának elveit. Ennek a kongresszusokon, központi bizottsági határozatokban is megerősített és továbbfejlesztett

alapidokumentumnak a szellemében végeztük és végezzük munkánkat az ideológiában, a kultúrában, a közművelődésben.

Erdemi összefüggés van az előterjesztés és az *1958 utáni elméleti, ideológiai állásfoglalásaink* között: meg kellett erősíteni a marxizmus eszmei bázisát, tisztázni kellett a marxista művészetszemlélet néhány alapvető kérdését, a realizmus és a szocialista realizmus helyes értelmezését, az irodalom és a művészetek társadalmi hivatását, a marxista kritika szerepét és felelősségét; fel kellett lépni a dezideologizálódás és a különféle polgári, formalista irányzatok ellen.

A Központi Bizottság 1969-ben kidolgozta és elfogadta a *tudománypolitikai irányelveket*, 1972-ben meghatározta az *állami oktatás fejlesztésének feladatait*. Csak mindezek után kerülhetett sor a közművelődés elemzésére. És ha majd — ehhez kapcsolódóan — elkészül az irodalmi-művészeti élet áttekintése is, akkor rendelkezni fogunk mindazokkal az alapvető elemzésekkel és tervekkel, amelyek a fejlődés mai és holnapi követelményeinek megfelelő, az egész kulturális területet átfogó szintézishez szükségesek.

Am nemcsak, és nem is elsősorban, ezekben az ideológiai és kulturális állásfoglalásokban, irányelvekben látjuk az előterjesztés előzményeit. Elengedhetetlen feltétele volt mindenekelőtt a *szocialista valóság fejlődése*, a gazdaság-irányítás korszerűsítése, az államélet szocialista demokratizmusának fejlesztése, a munkásosztály helyzetének elemzése, az ifjúság- és nőpolitikai határozat, főképpen pedig a megvalósításukért folytatott munka; mindaz, amit elvégeztünk, s aminek alapján elmondhatjuk: a szocializmus építésének *magasabb fokára* érkeztünk, amikor az eddigieknél sürgetőbben, parancsoló szükségszerűséggel vetődik fel a szocialista tudat, életmód, életforma továbbfejlesztésének fontossága.

Feladataink megoldása megköveteli a magasabb kultúráltságot, és helyzetünk nemcsak lehetővé, hanem szükségessé is teszi, hogy a társadalomban végbemenő átalakulás — nagyobb és kisebb közösségek közvetítésével — *mind-*

inkább szocialistává alakítsa a családok, az egyének életfelfogását, életformáját is. Ez a feladat természetesen nem hárulhat elsősorban vagy kizárólag a közművelődésre; de a közművelődés fontos szerepet játszik benne, mert a maga sajátos, mással nem helyettesíthető eszközeivel szolgálja a szocialista tudat alakulását.

*

Felesleges tehát hangsúlyozni, hogy nem a közművelődés „zsákutcába kerülése” vagy „válságos helyzete” készített bennünket vizsgálatára. A lenini kulturális forradalom megvalósításában, kiteljesítésében történelmi eredményeket értünk el. S ennek alapján tehetjük fel a kérdést: mivel kell most foglalkoznunk?

- Azokkal a gondokkal, amelyek még mindig a múlt „örökségéből” származnak;
- azokkal a feszültségekkel, ellentmondásokkal és megoldandó feladatokkal, amelyek a máig elért eredményeink nyomán keletkeztek;
- azokkal az igényekkel, amelyeket a holnap, a jövő támaszt velünk szemben;
- valamint azokkal a problémákkal, amelyek saját munkánk fogyatékoságaiból erednek.

Leninnek a két kultúráról szóló tanítása természetesen a közművelődésre is vonatkozik. A szocialista álláspont a tömegek műveltségének kérdésében mindig is éles konfliktusban állott a burzsoá koncepciókkal. Az *alapkérdés* — a műveltség világnézeti tartalma mellett — *a politika, a hatalom viszonya a tömegek művelődéséhez.*

1919—20-ban, a fehérterror alatt például így foglaltak állást a hatalom ideológusai: „»A tudomány mindenkié« jelszóról kiderült, hogy rendkívül veszedelmes demagógiára vezethet, és most szinte ott tartunk, hogy a tömegek moráljának érdekében háttérbe szorítsuk a tudományok népszerűsítését.” A horthysta kultuszminiszter, Klebels-

berg Kunó pedig így fogalmazott: „Az én kultúrpolitikámnak alapja az a gondolat, hogy a nemzetek kultúráját a kicsiny és a nagy nemzeteknél egyaránt három-négyezer ember képviseli.” A „kultúrfölényt” hirdető Kornis Gyula ezt írta: „A kultúra intenzitása szinte fordított viszonyban van a kultúra extenzitásával; minél nagyobb rétegekre, s minél gyorsabban terjed ki a kultúra, annál inkább elsekélyesedik, mint az árvíz, amelynek sodró ereje annál jobban csökken, minél szélesebb területen folyik szét.” Így fejezte ki ez a kultúrpolitika a nyílt fasizmus irányába tartó magyar uralkodó osztály céljait.

A haladó erők viszont a nép és a művelődés pozitív kapcsolatát tartották alapkérdésnek. A 19. század végén Vajda János, a költő így fogalmaz: „A műveltebb nép jobban érzi, nehezebben tűri elnyomatása anyagi és erkölcsi szenvedéseit; amellett, hogy módját is találja elégtelensége nyilvánításának.” Csak említeni tudjuk itt a haladó értelmiség, a század eleji Társadalomtudományi Társaság, a Huszadik Század című folyóirat és a Galilei Kör művelődési törekvéseit. Ide tartoznak a népi írók mozgalmának népművelési tervei is, amelyekben az utópikus vonások mellett sok inspiráló, értékes elem volt, de — ahogyan a népi írókról szóló 1958-as állásfoglalásunk helytállóan mutatott rá — ezek a jó szándékú és szép elképzelések, reformtervek, amelyek az osztályharc helyett, annak kikerülésével akarták megváltoztatni népünk művelődési helyzetét, csak illúzióknak bizonyultak.

Kulturális munkánk legértékesebb hagyományát a kommunista, baloldali munkásmozgalom művelődéstörténete foglalja magában. Már az első munkásegyletek is „a tagok szellemi kiképzése, valamint becsületüknek és anyagi érdeküknek megóvása és előmozdítása” céljából alakultak. 1907-ben fejtette ki Szabó Ervin, hogy olyan könyvtárak kellenek, amelyekben megtalálja a neki szükséges könyveket „az ipari munkás, aki gazdasági és politikai érvényesüléséért folytatott harcának gerjesztő elemeit és értelmi igazolását keresi a technika és a természettudomány, de főként a társadalomtudomány és szociálpolitika új eredmé-

nyeiben". A Magyar Tanácsköztársaság alkotmányába foglalta, hogy „megszünteti a burzsoázia műveltségi kiváltságát, és megnyitja a dolgozók előtt a műveltség tényleges megszerzésének lehetőségét”. Az illegális kommunista párt a baloldali szociáldemokratákkal, a szervezett munkásokkal együtt az embertelen üldöztetés körülményei között, még a háború alatt is folytatta kulturális felvilágosító munkáját; politikai harcának és tömegkapcsolatainak egyik fontos eszköze volt ez. Arra törekedett, hogy a nagy kockázattal járó munkás-szemináriumokon a proletariátus legjobbjai elsajátítsák az alapvető ideológiai és kulturális ismereteket, hogy dalárdák, munkás szavalóköri alakuljanak, mert a kommunisták tudták: a kulturális munka közösségteremtő erő is, és az ilyen közösségek nélkülözhetetlen segítői a politikai harcnak, egyben előkészítői a felszabaduló nép szellemi emelkedésének.

*

A felszabadulás a dolgozó tömegek és a művelődés viszonyában is alapvető változást teremtett. 1945 és 1948 között a Magyar Kommunista Párt — a politikai hatalomért s a gazdasági élet újjáépítéséért harcolva — a legkövetkezetesebben képviselte az oktatás, a művelődés demokratizálásának ügyét is; fokozta a művelődés mozgalmi aktivitását, tehetséges munkás- és parasztfiatalok tíz- és százazrei előtt nyitott kaput az oktatási rendszer korábban zárt falain. Százezreket átfogó közösségélmény felhalmozódásának ekkor lehattunk tanúi; felszabadult lendülettel formálódtak új, szocialista közösségi mozgalmak. A párt és a pártszervezetek vezetésével az ifjúsági mozgalmat s más értelemben a munkás- és parasztfiatalok kollégiumait vagy az iparitanuló-otthonokat nem egyszerűen vezetőik pedagógiai szándéka avatta közösséggé, hanem mindenekelőtt a történelemben való „jelenlét”, aktív, cselekvő részvétel.

1948 után — a munkásosztály politikai és gazdasági hatalmának megszerzése nyomán — kibontakozott a szocialista kulturális forradalom. A volt uralkodó osztályok mű-

veltségi monopóliumának felszámolásában az általános iskolák egységes állami rendszerének megteremtésénél, a művelődési intézmények (kiadók, színházak, mozik, filmgyárak) államosításánál az sem volt kisebb jelentőségű forradalmi tett, hogy felnőtt emberek — illegális munkában, háborúban, nélkülözésekben megviselt és megedzett munkások, parasztok — tömege szakérettségizett, ült be az egyetemek padjaiba, tanult közgazdaságot, társadalom- és történettudományt, jogot, közigazgatást, politikát. Történelmileg igen rövid idő alatt szocialista értelmiség, új vezető gárda született.

Az ötvenes évek első felének „bal-” és jobboldali politikai torzulásai a kor kulturális életében is megjelentek, illetve tükröződtek. Ennek ellenére történelmünknek ebben a szakaszában is jelentős eredményeket értünk el: nagymértékben megnövekedett a népművelési intézmények száma, kiszélesedett a művelődés bázisa, a munkássz-tály, a dolgozó tömegek számára addig elképzelhetetlen lehetőségek nyíltak meg.

Az ellenforradalom leverése, a szocialista hatalom megszilárdítása után, a gazdasági-társadalmi fejlődéssel összhangban, felgyorsult az 1945-ben elkezdődött folyamat. Nem kis mértékben a televízió, a rádió és a sajtó rohamos elterjedésének hatására is — megváltozott a kulturális tevékenység egész struktúrája.

Tudjuk: hazánk művelődési térképén vannak még egyenetlenségek, sőt ún. fehér foltok is, bár a „fehér folt” értelme is megváltozott, illetve változik. Ma azt jelenti, hogy *még nincs mindenütt* televízió, hogy sokan még nem olvasnak — 30—40 évvel ezelőtt pedig azt jelentette, hogy tömeges volt az analfabetizmus. Tudjuk, hogy Magyarországon még meglehetősen sokan élnek — és sajnos nem is csak idős emberek —, akik szubjektív vagy objektív okok miatt eddig kimaradtak a kulturális felemelkedésből. Mindez arra figyelmeztet bennünket, hogy keresni kell — s jó néhány helyen már találtak is — olyan megoldásokat, amelyek nem a bizonyítvány, hanem az alapműveltség megszerzését, a kulturális igények felkeltését segítik. Tö-

rekvéseink azonban ma már elsősorban arra irányulhatnak, hogy az újabb generációk soraiból lehetőleg senki se maradjon ki: nemcsak a lehetőségekből, hanem az alapvető művelődésből. *A nép többségénél pedig a figyelmet a műveltség bővítésére, színvonalának emelésére, a kulturális nevelőmunka elmélyítésére és mindenekelőtt a szocialista tudat, a marxista eszmeiségű műveltség terjesztésére fordítsuk.*

Összes gondunkkal, nehézségünkkel számolva is elmondhatjuk: *az elmúlt három évtizedben művelt lett a magyar nép*, felvilágosultabb, szélesebb látókörű, ismeretekben összehasonlíthatatlanul gazdagabb, tájékozottabb, mint bármikor volt is a múltban. S ami nem kevésbé fontos: *szocialista értelemben lett művelt* és öntudatos; tudja, hogy joga van az emberi léthez, az igazsághoz, köze van a közügyekhez; számol, tervez, együtt él a jövőjével.

II

A tömegek és a párt között *kölcsönös bizalomnak* kell lennie. Mindazok az állampolgárok, akik tisztességesen elvégzik napi munkájukat, a nép, a munkásosztály ügyét szolgálják, mégha a szocializmus, a múlt, a jelen vagy a jövő egyik-másik kérdéséről másként vélekednek is, mint mi. Mit jelentett és mit jelent ez az ideológia területén? *Türelemet igen — de nem belenyugvást* a téves nézetek létezésébe, és nem lemondást arról, hogy a nevelés és a felvilágosítás eszközeivel szüntelenül alakítsuk az elmaradók gondolkodását is. S e tekintetben is egyre nőnek a követelmények. Ahogyan előrehaladunk, a társadalomnak egyre nagyobb szüksége van olyan emberekre, akik *tudatosan* vállalják a harcot a szocializmusért. És ennek eredményeként a közösségi tulajdonviszonyok mellett mindinkább általánossá válik a szocialista közgondolkodás, kultúra és erkölcs is.

A *tudatformálás* mindig is fontos volt a kommunisták számára, s ennek következtében a közművelődés ügye is.

Mindig is szembeszállt a párt az olyan jobboldali és „baloldali” nézetekkel, amelyek *a gazdasági és a kulturális* építést mechanikusan elválasztották vagy szembeállították, illetve -állítják egymással. A lenini elv szerint sohasem feledkezhetünk meg *e kettő elválaszthatatlan, dialektikus kapcsolatáról*: minél szilárdabb a szocialista társadalom anyagi bázisa, minél inkább emelkedik az életszínvonal, annál inkább szükséges és elodázhatatlan a „hogyan éljünk?” kérdésének megválaszolása, a szó marxista értelmében *a teljes emberi élet* szocialista igényeinek előtérbe állítása. A felépítmény nem épül fel önmagától, azt módszeres, tervszerű munkával kell felépítenünk.

A szocializmus tudatosan valósul meg, s éppen ez az ún. „fogyasztói szemlélet” egyetlen hatékony ellenszere. Világszerte azt figyelik kulturális fejlődésünkben, hogy ki tudjuk-e alakítani — s hogyan — az emberi-kulturális fejlődés *szocialista alternatíváját*. Mert például irodalom és művészet nemcsak a szocialista társadalomban van. De *a szocializmus magas színvonalú és állandóan fejlődő művészet és irodalom nélkül nem létezhet, nem épülhet, mint ahogyan sokoldalú, fejlett szocialista ember sem képzelhető el irodalom és művészet, szocialista kultúra nélkül*.

Korunkban, amikor a nemzetközi osztályharc a feszültség enyhítésének, a két világrendszer békés egymás mellett élésének feltételei között folytatódik, *a tőkés hatalmak* egyre erősítik ellenünk irányuló ideológiai manővereiket.

A Szovjetunió, az SZKP következetes politikája, a szocialista országok közösségének növekvő ereje és tekintélye új feltételeket teremtett a nemzetközi osztályharcban az ideológia, a közművelődés, a kultúra terén is. Az elmúlt év decemberében Moszkvában, a testvérpártok ideológiai és külügyi titkárainak értekezletén szükségszerűen — a kapitalizmus elleni küzdelem fontos részeként — fordult oly nagy figyelem a szocialista életforma megvalósítása, fejlesztése és aktív propagálása felé. A fellazítás régi és új fegyverei ellen mindennél hatásosabban tudjuk felvenni a harcot akkor, ha saját eszméinket és eszményeinket valószínűsítjük meg. A „védekezés” legjobb formája itt is a táma-

dás, pontosabban: a pozitív példa, a meggyőző eredmény. A polgári társadalom a társadalom egy részének biztosított anyagi jólét mellett sem tudja és nem is képes megteremteni azt, amit mi *jó életnek* nevezünk: képtelen megoldani az alapvető emberi problémákat, nem tud igazi életcélt adni az embereknek. És minél jobban bizonyítjuk *mindennapi gyakorlatunkban* is azt — ami elméletileg eleve cáfolhatatlan —, hogy ezeket az igényeket csak a szocialista társadalom tudja kielégíteni, az ellenséges propagandának annál kisebbek az esélyei idehaza, s annál vonzóbbá tesszük a szocializmust — nemcsak elvileg, hanem megvalósult gyakorlatként — a tőkésországok dolgozói számára is.

A mennyiségi mutatók a minőségi koordináták nélkül egyre kevesebbet mondanak a kulturális életben is. Nem érvényes az olyan összehasonlítás, hogy ott is és nálunk is például hat és fél „könyv jellegű kiadvány” jut évente egy lakosra, ha nem tesszük hozzá, hogy ennek döntő többsége nálunk a világ- és a magyar kultúra humánus, nemes, értékes részéből kerül ki — benne elsősorban a szocialista irodalom hazai, szovjetunióbeli és más országokban születő alkotásaira gondoljunk. Ugyanez vonatkozik a zeneművészetre, a filmgyártásra, sőt — igen jelentős mértékben — a televízió-műsorok arányára is.

*

Burzsoá gondolkodók és politikusok ma is gyakran hivatkoznak az „elit”- és a „tömegkultúra” kibékíthetetlen ellentétére. Ebben tulajdonképpen veszélyérzetük fejeződik ki, ami akkor szorongatja az elnyomó osztályok politikusait, amikor a tömegek igazi ismeretvágya és kulturális igénye felszínre tör. S ilyenkor árasztják — „tömegkultúra” címen — a leszerelő álkultúrát, giccset. Mi elvetjük ezt a — burkoltan imitt-amott nálunk is felbukkanó — manipulatív szétválasztást: bebizonyítottuk és nap mint nap tényekkel bizonyítjuk, hogy a nép nemcsak képes a színvonalas kultúra tudatos elsajátítására, hanem igényli is azt.

Az értékes kultúra terjesztése természetesen nem „játékonyság”, nem „a népnek adott ajándék”, hanem *kötelezettség*: a szocialista fejlődés parancsoló követelménye. A tudományos-technikai forradalom korszakában a korszerű termelés és a civilizáció megköveteli az emberektől az állandó önképzést és továbbképzést. Ez döntő feltétele egész előrehaladásunknak, ám még ennél is többről van szó. Olyan szakképzett munkásokra, szövetkezeti parasztokra van szüksége szocialista társadalmunknak — ez egyébként előző, a munkásosztály helyzetét elemző napirendi témánk vitájából is kitűnt —, akik nagyobb összefüggésekben képesek látni saját munkájukat és ismerik munkahelyük, iparáguk helyzetét a népgazdaság rendszerében; akik ilyen módon magabiztosan tudnak véleményt nyilvánítani a szocialista — a fejlődő üzemi és szövetkezeti — demokrácia fórumain. Egyre inkább természetessé kell válnia annak, hogy a dolgozók többségét olyan emberek alkossák, akiknek társadalmi ismereteik elegendő bátorságot adnak ahhoz, hogy aktívan vegyenek részt a közéletben, és akik gondolati gazdagságuknak, mondanivalójuknak világos, szabatos kifejezéséhez kellő anyanyelvi műveltséggel is rendelkeznek. Nem utolsósorban a közművelődésen, az emberek tevékeny művelődésén múlik, hogy a fejlettebb termelés, a magasabb életszínvonal egyúttal azt is eredményezze, hogy mind szélesebb körben és mind gyorsabban bontakozhat ki az értelmes, szabad, harmonikus emberi élet és a közösségi életforma.

*

Gyakorlatilag mire épülhet — ez az imént főbb vonásaiban meghatározott — szocialista alternatívánk? Miből áll a mi új „életreceptünk”? Mondjuk meg jó előre: nincs ebben semmi csodaszer. Legfőbb elemei jól ismertek: *a munka, a közösség, a kultúra* — és *e háromnak szerves, szocialista egysége*. Marx és Engels A német ideológiában írja: „Csak a többiekkel való közösségben kapja meg az egyén az eszközöket ahhoz, hogy képességeit minden irányban kifej-

lessze, tehát csak a közösségben válhat lehetővé a személyes szabadság.”² Az új tartalmú, az egyén képességeit is kibontakoztató, *szocialista, művelődő közösségeket csak önkéntesen* — és nem önkényesen — lehet megszervezni. A közösségeknek számos formáját alakította és alakítja ki az élet, de azt már tudjuk, hogy *a munkahely, a termelési szervezet kínálja az elsődleges lehetőségeket*. Egybefonódásunk a közösséggel, a többi emberrel mindenekelőtt a termelő munkában valósul meg, mégpedig nemcsak és nem is mindig helyileg, hanem belsőleg és tartalmilag. Leginkább itt vannak jelen a valódi közösséggé avató azonos célok és problémák, a megoldásra váró közös feladatok.

Az üzemi és a szövetkezeti brigádok, mint a szocialista közösségek példái, egyszersmind a közművelődésnek is nélkülözhetetlen bázisai. A szocialista brigádok kulturális tevékenységében már eddig is sok követésre méltó példa bizonyítja a lenini igazságot: „A munkások egy pillanatra sem felejtik el, hogy szükségük van a tudás hatalmára.”³ S közeledik az az idő, amikor mind kevésbé nevezheti magát — joggal — szocialistának az a brigád, amely semmit sem vagy csak alig valamit tesz a szocialista műveltség és gondolkodás fejlesztéséért.

Ugyanakkor *a lakóhelyeken is elő kell segíteni a közösségi művelődési formák kibontakoztatását.* Harcolni kell az ellen az elzárkózó szemlélet ellen, amely új, modern lakótelepekre is beköltöztetné az ósdi felfogást: „az én házam — az én váram”. Igaz, ma még súlyos és nyomasztó gond a lakáskérdés, de egyre fontosabbá válik az is, hogy akik már beköltöznek az új lakásokba, megtanulják: hogyan kell ott szocialista módon élni. Mert azt, hogy az emelkedő életszínvonalat hogyan és mire érdemes felhasználni, egyszóval *a szocialista életformát, nem adhatjuk át az új lakásokkal, a megszerzett javakkal használati utasításban.*

² Marx—Engels Művei, 3. köt., Budapest, 1960. 63. old.

³ Lenin Válogatott Művei. III. köt., Kossuth Könyvkiadó, 1967. 289. old.

A szocializmus a mában a holnapért felelősséget érző, a jövő felé forduló mozgalom. Ilyen szempontból különös jelentősége van az ifjúság művelődésének. A fiatalság egyik jellemvonása az aktivitás, a cselekedni akarás, amely ha nem kap megfelelő célt és segítséget, akkor egy részénél — és nem is mindig a legértéktelebbeknél — vakvágányra fut, esetleg negatív közösségben éli ki magát. S ne feledjük el: ha a beat-klubok tagságát vagy egy-egy zenekar fanatikus rajongóit jobban megismerjük, nemegyszer arra derül fény, hogy elemi, ám kellően nem irányított közösségigény hozta össze őket. A fiatalok közül sokan kiléptélfben vannak a szülői-családi körből, de még nem alapítottak saját családot, és közösséget keresnek. Ezért minden módon, összes erőnkkel — szakmailag színvonalasan, politikailag elvszerűen — támogassuk az aktivizáló, közösségteremtő formák kibontakozását: a fiatalokban meglevő közösségigényt ugyanis nekünk kell szocialista tartalommal megtölteni, s nekünk kell gondoskodni az ennek megfelelő vonzó, sokszínű lehetőségekről. Ennek tudatában foglalkozzunk a klubok, az öntevékeny formák, az irodalmi színpadok, a kórusok, az amatőr színjátszó csoportok és minden egyéb, hasonló lehetőség megteremtésével, illetve a meglevők jó tapasztalatainak elterjesztésével.

III

Egyik legfontosabb feladatunk most az, hogy kialakítsuk, illetve tovább alakítsuk *a közművelődés egységes szemléletét*, és gyarapítsuk ennek *társadalmi megbecsülését*. Érvényesíteni kell az egységben látó, dialektikus szemléletet a termelő munkától a szabad idő értelmes felhasználásáig, a tudományos és művészeti tevékenységtől a társadalmi szervezetek működéséig. Ez a szemléleti egység a marxizmus—leninizmus alapjaira épül, s legfőbb politikai célja: a szüntelenül növekvő követelmények mellett *a le-*

nini kulturális forradalom teljes megvalósítása. Összefüggésben azzal, ahogyan Lenin fogalmazta meg: „A szocializmus . . . először teremti meg annak lehetőségét, hogy valóban a dolgozók többségét vonják be az olyan munkába, ahol megmutathatják, hogy mit tudnak, ahol kifejleszthetik képességeiket, ahol megnyilvánulhatnak azok a tehetségek, amelyek a népben, e frissen buzogó forrásban megvannak.”⁴ Ez a politikai cél adja meg igazán a közművelődés rangját a szocialista társadalomban; a tudás, az ideológia, az erkölcs, a kultúra, a művészet, az életmód egysége az, amelynek összefüggéseit tudatosítani kell. Ennek érdekében szellemi és anyagi energiánkat ésszerűbben kell fejleszteni, koncentrálni és felhasználni.

Az egész szerteágazó területet összeköti az a követelmény, hogy most minden kérdéssel a befogadó milliók oldaláról kell foglalkozni. Ezért is még fokozottabb figyelmet kell fordítani arra, hogy *a művészeti értékek a nagyközönséghez valóban eljussanak, a szocializmus távlatait megértő, a szocialista világnézetet és erkölcsöt formáló művek a köztudat részévé váljanak. Történelmünk során sohasem volt olyan reális lehetőség mű és közönség, alkotás és befogadók tömeges találkozására, mint ma a szocializmusban. Az igazi, értelmes alkotómunka inspiráló feltételeit teremti meg a néphatalom, de egyszermind nagy felelősséget is ró az alkotókra: felelősséget az igazság — szocialista valóságunk, céljaink, eszméink történelmi igazsága — iránt. A művészi alkotás milliók közti elterjedése — amihez csak a szocializmus teremti meg a feltételeket — nemcsak mennyiségi, hanem mindenekelőtt minőségi változást, valóságos korszakváltást jelent a kultúra történetében. A közművelődés eredményei termékenyítően hatnak vissza a művészi alkotó munkára: milliók ízlésének, igényének emelkedése bátorítást adhat a művészeknek, akiknek saját érdekük is, hogy a közönség minél értőbben fogadja be munkájukat. Ezért az alkotóktól a társadalom megkövetel-*

⁴ Lenin Válogatott Művei. II. köt., Kossuth Könyvkiadó, 1967. 287. old.

heti, hogy ők is minél többet tegyenek az értő befogadás érdekében.

Kulturális életünkben nemcsak a magasrendű művészeti alkotásoknak van helyük, hanem a valóban ízléses — és nem a kulturális selejtet felhasználó — *szórakozásnak és szórakoztatásnak* is. Ehhez hadd tegyem hozzá, hogy az ízlés kérdésében ugyan nem hozunk rendeleteket, de *milliók ízlése a szocialista társadalomban közügy!* Egyébként: „szórakoztatónak” mondott művek is nyújthatnak és nyújtanak magasrendű és maradandó hatású művészi élményt. A „szórakoztatónak” nem az „értékes” az ellentéte, hanem az „unalmas”; és attól, hogy egy mű bonyolult, elvont, nehezen követhető, még nem biztos, hogy „értékes”. Nálunk természetesen nemcsak a magvas és gyakorlati hasznú ismeretek terjesztésére nyílhat tér, hanem *a tartalmas és kellemes kollektív és egyéni időtöltésre is*. József Attila szavaival: „Jó szóval oktasd, játszani is engedd...” — ez lehet itt a mi programunk.

*

Az irodalom, a művészetek iránt *rohamosan növekvő tömegigényt* a jelentéshez mellékelte statisztikai adatok is jelzik. Több mint 60 millió könyv fogyott el a múlt évben, növekszik a könyvek forgalma, alaptalannak bizonyult mindazok aggálya, akik azt jósolták, hogy a televízió elterjedése elsorvasztja az olvasási kultúrát. Ellenkezőleg: az egyes közművelődési formák „rivalizálása” helyett egyre szaporodik a jó együttműködést, az egészséges kölcsönhatást bizonyító példák száma; sikeres tévé-műsorok olvasótáborot toboroznak az irodalomnak, az olvasók pedig már másképpen nézik a televízió műsorait. Az olvasási kultúra továbbfejlesztésében is vannak azonban feladataink: az Olvasó Népert Mozgalom eddigi eredményeit úgy kell továbbfejlesztelnünk, hogy mindinkább az olvasmányok minőségének megválasztása legyen a mérvadó, és az ún. alapkönyveket el kell juttatni a még mindig nem olvasó százazrekhez. Arról is gondoskodnunk kell, hogy az iskolából kilépő — olvasási szempontból kritikus — korosztályok

egy egész életre olvasók maradjanak. Nemcsak új, gyönyörű könyvtárpaloták — amelyekből bár minél több lenne! — elégíthetik ki a mai igényeket. Meg kell érteni, hogy amíg mindenütt építhetünk ilyeneket, addig szerény, kis letéti könyvtárakban is lehet és szükséges szolgálni a kultúra, az olvasás ügyét.

A televízió korunkban már valóban a kultúra-közvetítés legfontosabb fóruma. Hatása ezen is túlnő: közvetlenül és közvetve az életforma szocialista alakításában lehet — s van, ha pozitív példát mutat! — jelentős szerepe. A mi televízióink ne csak az igények kielégítésének, hanem új, pozitív igények felkeltésének is válják fontos eszközévé. S amikor — sokszor joggal — bíráljuk, bírálják a televízió kulturális műsorait, ezekben a bírálatokban már a televízió tevékenysége által felkeltett magasabb igények is kifejeződnek. A televízióknak igen sokoldalú a művelődési hivatása: egyre inkább a saját útjait is kereső művészi alkotó műhellyé, intézménnyé válik. Ezért is elvárhatjuk, hogy egyre jobban szelektáljon, és azt is, hogy saját értékeit is jobban propagálja, és ugyanakkor valamennyi kulturális tevékenység, az öntevékeny mozgalom leghivatottabb, leghatásosabb népszerűsítője legyen. Töltse be még tudatosabban ezeket a funkciókat is. Mert bebizonyosodott, hogy a „televízió kora” a hagyományos közművelődési intézményeknek és formáknak nem az elhalását okozza, hanem ellenkezőleg: fellendülését, korszerűsítését és fejlesztését segíti elő. Gyorsíthatja, hogy a közönségből közösség legyen.

Az ismeretterjesztés — előadások, sorozatok, szabadegyetemek, nyelvtanfolyamok — fejlesztésében, megújításában értelmiségünk egyik legfontosabb, önzetlen társadalmi munkalehetőségét találhatja meg. *A múzeumok*, a muzeológusok tudományos tekintélyét, jelentőségét sem csökkenti, hanem növeli, ha az eddigieknél következetesebben vállalják közművelődési hivatásukat, a tudományos ismeretek terjesztését, népszerűsítését.

Művelt embernek mi nem azt tekintjük, aki lexikonokat pótol, hanem akiben a művelődés, a tudás, *a kultúra iránti érdeklődés állandóan és megújulóan él*, és aki megszerzett

tudását a mindennapi életben, emberi, baráti, munkatárs-közösségi kapcsolatokban gazdagítva tudja érvényesíteni.

A kultúra terjesztésében, közvetítésében egyre fontosabbak a *kulturált körülmények*. Nem lehet tétlenül várakozni addig, amíg mindenütt korszerű, szép, komplex kultúrpalotákat építünk. A meglevő filmszínházakat, művelődési házakat kell úgy rendben tartani, hogy ne csak programjuk — amelyben szintén vannak hibák —, hanem otthonos, emberi környezetük is vonzóbb legyen a közönség számára.

*

A közművelődési szemlélet egységes értelmezéséhez az is hozzátartozik, hogy *vitázunk az olyan nézetekkel és magatartásokkal, amelyek ha nem is általánosak, mégis elég-gé gyakoriak ahhoz, hogy zavart okozzanak.*

Még a *pártszervezetekben* is előfordul, hogy a kultúrát, a közművelődést „külön kezelik”, s nem látják, hogy ennek a munkának — a központi irányelvektől a nagy önállóságot és felelősséget igénylő helyi, gyakorlati megvalósításáig — pártunk általános programjával kell összhangban lennie.

Egyes üzemekben, szövetkezetekben a *gazdálkodás érdekeire* hivatkoznak, és nem ismerik fel, hogy nemcsak általában a szocializmusnak, hanem szűkebben véve saját vállalatuknak is érdeke, hogy a könyvtárra, a munkások továbbképzésére, a szocialista brigádok klubjára is jusson pénz és energia. Egyszer el kell már érkeznünk oda, hogy éppúgy *felelősségre lehessen vonni egy olyan vezetőt, aki elhanyagolja az emberek szellemi „fejlesztését”, mint azt, aki „rozsdásodni” hagyja vállalata értékes gépeit.* Az elnök vagy az igazgató, a párttitkár, általában a kommunista vezető joggal igényelt személyes példamutatásának része az is, hogy jár-e színházba, olvas-e, vásárol-e könyveket. Szerencsére ma már alig van olyan ember, aki büszke lenne a műveletlenségére, de olyan még akad, aki

azt mondja: „nem kell a prolinak kultúra, művészet”. Vallja ezt anélkül, hogy igazán tudná: gondolkodásában ezáltal igen közel kerül ahhoz a polgárhoz, aki szerint a munka nem igényli a kultúrát.

A szocializmus korában az emberek és ügyünk iránti hitetlenség megnyilatkozása az is, ha ezen a területen, tehát a közművelődésben dolgozók közül egyesek kijelentik, hogy vannak olyan helyek és rétegek, ahol és amelyek között *semmi módon sem lehet kultúrát teremteni és terjeszteni*. Ez a nézet kényelmességet, restséget takar.

Természetesen elfogadhatatlan az a magatartás is, amely a kultúra befogadásáért *nem hajlandó semmiféle szellemi erőfeszítésre*. Ahogy a testi eltunyulás ártalmaira orvosaink figyelmeztetnek, úgy kell figyelmeztetnünk a szellemi elkényelmesedés veszélyeire is.

A különböző, zavaró nézetekkel, magatartásformákkal csak úgy szállhatunk szembe, ha szocialista módon tovább javítjuk napi gyakorlatunkat.

A népművelés haladó *polgári* elképzelései általában az iskolán belüli, tanár—tanítvány viszonyt vetítették ki az iskolán kívüli művelődésre. Az iskola szerepe hazánkban növekvő fontosságú. De az *iskolai módszer* — amelyet egyébként szintén az öntevékenység, az aktivitás irányában fejlesztünk — *nem másolható mechanikusan az iskolán kívül, a közművelődésben*. A gyakorlatban el kell ér-nünk, miként a határozati javaslat is megfogalmazza, hogy „az iskolán kívüli, aktív, önkéntes, önálló és szervezett művelődés — különböző intézmények, társadalmi szervezetek, mozgalmak közreműködésével és segítségével — hatékonyabbá, magasabb szintűvé és szélesebb körűvé válják, a növekvő szabad idő hasznos és tartalmas kitöltését szolgálja”.

Ha a Központi Bizottság az előterjesztett javaslatot határozattá emeli, akkor az egyaránt *kötelezettséget ró az állami és társadalmi vezetőkre, a pártszervezetekre, kommunistákra*, de mindenekelőtt az eddigi munkájukért is sok elismerést és dicséretet érdemlő *közművelődési dolgozókra*, akiknek a határozat nyomán megnövekszik a lehetőségük és a felelősségük a munka folytatásában.

Fokozottabban kell felelősséget éreznie a közművelődésért *egész értelmiségünknek*. Szerepe és hivatástudata a kultúra, a műveltség terjesztésében, különösen a munkahelyeken — de másutt is — kiemelkedően fontos az egész társadalom számára. A közművelődés minden ágában az eddigieknél nagyobb mértékben kell igényt tartanunk aktív munkásságára. Alapot ad erre az a körülmény, hogy önzetlen, aktív részvétele az elmúlt évtizedekben egybefonódott azokkal az eredményekkel, amelyeket a kulturális forradalom során értünk el.

Erősítenünk kell *a marxizmus orientáló kisugárzását és az elvi egység alapján a szerteágazó terület tevékenységének központi és helyi összehangolását*, növelnünk kell ugyanakkor a helyi felelősséget, s a rosszértelmű, szétaprózódáshoz vezető rivalizálás helyett bátorítanunk kell *a koordinált, közös célt szolgáló kezdeményezéseket*. (Például egy községben három vállalatnak vagy szervezetnek ne legyen három *saját* művelődési intézménye, hanem legyen egy, de megfelelő!) Meg kell találni és támogatni kell azokat a helyi művelődési vezetőket, akiknek vannak elképzeléseik, ötleteik, s akik tudnak, mernek igent és nemet is mondani; s eredményesebben kell terjeszteni, népszerűsíteni jó helyi tapasztalataikat.

Munkánkat csak akkor kísérheti siker, ha mindenütt — megyékben, pártbizottságokon és tanácsoknál, üzemekben, termelőszövetkezetekben, intézményeknél — annak tekintik *a közművelődést, ami: a politikai munka fontos és szerves részének*.

Nyomatékosan hangsúlyozni kell a *tömegszervezetek* nélkülözhetetlen szerepét és nagy feladatait abban, hogy ez a határozat hiánytalanul megvalósuljon. A szakszervezeteknek a dolgozók — mindenekelőtt a munkásosztály — körében végzett nevelő munkájában, a Hazafias Népfront szerteágazó tevékenységében, a Termelőszövetkezetek Országos Tanácsának működésében, mindenütt az eddigieknél is nagyobb szerepet kell kapnia a művelődés kérdéseinek.

A KISZ aktivitásának fokozása nélkülözhetetlen e téren. A most vázolt feladatok eredményes megoldása nem várható csak attól a kis létszámú gárdától, amelynek tagjai mint szakemberek az egyetemi-főiskolai népművelés-szakon végeznek. Mind a munkahelyeken, mind a lakóhelyeken elsősorban a KISZ-nek kell megszerveznie, a közművelődési munkába bekapcsolnia a kultúra ügye iránt aktívan érdeklődő, ezért tenni is akaró *fiatalok ezreit, tízezreit*, és százezrekben kell felkeltenie és fokoznia az érdeklődést a művelődés iránt.

Hazánkban — a százalékokat tekintve — nem nagy a *nemzetiségek* aránya. Mégis, a közművelődés kapcsán is szükséges szólni róluk, mert egy szocialista országban a nemzetiségek egyenjogúságát, kultúrájuknak, anyanyelvüknek, hagyományaiknak ápolását, megbecsülését nem határozhatja meg a lélekszám. Ezért nemcsak a nemzeti-ségi szövetségek dolga ez, hanem *közügy, társadalmi és politikai kérdés, amelyben a szocialista internacionalizmus*, a lenini nemzetiségi politika elveit tartjuk szem előtt.

*

A Központi Bizottság elé terjesztett dokumentum nemcsak közvetlen gyakorlati célokat fogalmaz meg, hanem *elvi jellegű és jelentőségű*. A vezetőkhez és a művelődő, művelődésre vágyó emberekhez egyaránt szól. De csak a *tennivaló irányát* határozza meg, hogy nyomában kidolgozhassák a *saját helyi* adottságoknak, lehetőségeknek és a konkrét munkaterületeknek megfelelő intézkedéseket, terveket és távlati programokat. Ez hosszú, szívós, kitartó

munkát követel. Tudomásul kell venni Lenin gondolatát: ezen a területen nem lehet „lovasrohamokkal” csatát nyerni. De ez nem azt jelenti, hogy nem kell azonnali és nagy erőfeszítéssel kitartóan dolgozni. Lenin pedig a forradalomnak ebben a kérdésében sem volt engedékeny, hanem a terület sajátosságára való figyelmeztetéssel üzent hadat az ál- és látszatzmegoldásoknak, amelyek mindig a kényelmesebb utat jelentik.

A kérdés lényege: *a szocialista kultúra tartalmának megítélése, annak az értelmezése, hogy mit értünk kultúrán.* Ha valaki azt érti kultúrán, hogy a lakosság magoljon be száz Mao-idézetet, akkor egy csapásra végrehajtja a kulturális forradalmat, de ha már abból indul ki, hogy mindenki tanuljon meg írni, olvasni, ehhez jóval hosszabb időre van szükség. Hát még ha olyan igényekkel számol, mint amilyenekkel nekünk kell népünk érdekében fellépni!

Az anarchista, egykori proletkultos és mai ultrabalos, maoista nézetek szerint a proletárforradalommal érvényét veszti a „rég” kultúra, azt nem kell elsajátítani, sőt meg kell semmisíteni. Ez a nézet, ha politikává válik, akkor — mint a tapasztalat mutatja — a kultúrával együtt a szocializmust is veszélyezteti. Lenin tanítása a kulturális forradalomról abból indult ki: „A marxizmus, mint a forradalmi proletariátus ideológiája, azáltal tett szert világtörténelmi jelentőségre, hogy korántsem vetette el a polgári korszak igen becses vívmányait, hanem ellenkezőleg, magáévá tette és feldolgozta mindazt, ami az emberi gondolkodás és kultúra több mint kétezer éves fejlődésében értékes volt. Csakis az ezen az alapon és ebben az irányban továbbfolytatott, a proletariátus diktatúrájának, mint a proletariátus minden kizsákmányolás ellen folyó végső harcának gyakorlati tapasztalatai által ihletett munka ismerhető el az igazi proletárkultúra fejlesztésének.”⁵

Ebből a széles értelmezésből — amelyet magunkénak vallunk — ered iskolarendszerünk, oktatási és közművelő-

⁵ Lenin Válogatott Művei. III. köt. Kossuth Könyvkiadó, 1967. 296. old.

dési tevékenységünk nehézségeinek egy jelentős része. Így például kénytelenek vagyunk szembenézni iskolarendszerünkben a tanulók túlterhelésével, s próbáltunk enyhíteni ezen, de nem azért, hogy lemondjunk a tudásról, ellenkezőleg: a műveltebb, fogékonyabb, okosabb ifjúság nevelése érdekében igyekszünk megszabadítani az iskolai oktatást a felesleges lexikális terhektől.

Hasonló és mégis más, ha lehet, még bonyolultabb nehézségekkel találjuk magunkat szemben a közművelődés terén is. De ha feltesszük a kérdést, hogy vállaljuk-e továbbra is ezt a széles skálát, vagy korlátozzuk erőfeszítéseinket — a válasz nyilvánvaló. Vállaljuk. Igaz, hogy a feszültség — mint a jelentés is mutatja — az igények és az anyagi források között igen nagy. A *kulturális igények gyors iramban* (és remélhetően egyre gyorsuló iramban) *növekednek*, lehetőségeink pedig — különösen anyagi lehetőségeink — korlátozottak. Fontos tehát, hogy kijelöljük a reális utat. Ha keveset vállalunk, és nem teszünk erőfeszítéseket, ennek a negatív következményei épp úgy beláthatóak, mint a másik végleté: ha irreális tervekkel állunk a tömegek elé, és ezek kudarca vet vissza bennünket.

Az előterjesztés megvitatása és a határozatok meghozatala, reméljük, világossá teszi, hogy a kulturális átalakulás széles programja nemcsak *teljes megértést, hanem fokozott erőfeszítést és segítőkészséget követel* minden területen, minden tárcától, minden tömegszervezettől és mindegyiknek előtt a pártszervezetektől.

Alapelveink népünk érdekeit és céljait szolgálják. Programunk megvan. A tennivalókat, a napi munkát azonban a szüntelenül változó élethez, a felgyorsult tempójú fejlődés követelményeihez kell hozzáigazítanunk. Így és csakis így bontakoztathatjuk ki a népünkben meglevő képességeket arra, hogy felépítse a fejlett szocialista társadalmat, hogy világosan, a jövőt tudatosan vállalva lássa maga előtt, s ne csak egyéni, hanem gyermekei, utódai életének jövőjét is

a szocialista közösség, a szocializmus távlataiban találja meg.

Abban a harcban, amely az értelmes, szép emberi jövőért folyik, a kultúrának, a közművelődésnek történelmi jelentősége van.

Kérem a tisztelt Központi Bizottságot, a beterjesztett jelentést és határozati javaslatot vitassa meg és fogadja el.

Tisztelt Központi Bizottság!

Kedves Elvtársak!

A közművelődés munkaterületén dolgozók nevében is megköszönöm a Központi Bizottság tagjainak segítségét, a *magas színvonalú és irányt mutató vitát*. Bizonyára nem kívánják az elvtársak, hogy rögtönözve válaszoljak valamennyi hozzászólásra, hiszen 15 elvtárs szólt hozzá, öten írásban fejezték ki véleményüket, tegnap a munkásosztály helyzetét tárgyaló napirendi pontnál pedig kilencen közvetve szóltak a közművelődésről is.

Csak néhány kérdéstről szeretnék — nagyon röviden — szólni.

Ugy gondolom, majdnem minden fontos politikai akcióval kapcsolatban legalább *két veszély* fenyeget bennünket. Az egyik: ha az élet, a valóság feltesz egy kérdést, és mi ezt nem halljuk meg, vagy *nem válaszolunk rá*. A másik, ha egy nagy horderejű társadalmi kérdést *rövid lélegzetű divattá* teszünk, kampányként kezelünk. A feladat lebecsülése és divatos túlhajtása között nincs különbség — legalábbis végső eredményében. Az a tény, hogy a Központi Bizottság napirendre tűzte ezt a kérdést, bebizonyította, hogy az első veszélyt elkerültük és a határozatok, amelyeket a Központi Bizottság hoz, hosszú távra megszabják feladatainkat. A másik veszély, amelyre vigyáznunk kell, hogy a közművelődési határozat ne váljon múltó divattémává, tekintsük azt azonnal elkezdendő, de hosszú időre szóló munkaprogramnak, a párt-, állami és társadalmi munka egyik alapvető részének.

A jelentést előkészítő munka kezdetén kiindulópontunk az volt, hogy a „8 óra munka, 8 óra szórakozás, 8 óra pihe-

nés" egyre nagyobb súlyú, egyre jobban növekvő „közép-ső nyolcasával” kezdünk el foglalkozni. Hamar be kellett látnunk, hogy ez a módszer nem célravezető. Elsősorban azért, mert a munka az, ami áthatja egész életünket, *a kérdés marxista vizsgálata megköveteli, hogy a közművelődést is a termeléssel, a munkával összefüggésben elemezzük.* De természetesen nem szűken értelmezve: számunkra *a munka és kultúra összefüggése nem korlátozódik az ember és gép kapcsolatára, a munkaeszközeivel bánni tudó, technikailag képzett szakember fogalmára, mint a tőkésországokban.* Hogy folytassam a hasonlatot, nálunk nemcsak a termelési eszközök, hanem a szocialista termelési és társadalmi viszonyok ismeretét, az e viszonyokkal való „bánni tudást” is jelenti a dolgozó ember műveltsége, kulturáltsága.

A közművelődés feladatainak kijelölésénél is abból kell kiindulnunk: nem egyszerűen arról van szó, hogy mi fejlettebbek vagyunk a burzsoá társadalomnál, hanem arról — hadd ismételjem —, hogy más pályán futunk, a társadalmi-emberi létnek azon az útján, amelyet a marxizmus—leninizmus klasszikusai vázoltak fel; a szocializmus, a kommunizmus pályáján. Messziről indultunk el és nem kis utat tettünk meg, ugyanakkor bizonyos hiányok — talán éppen ezért — kiáltóbbnak látszanak most, mint a múltban. Nem szakbarbárokat, hanem másfajta embereket, egy másfajta emberségre akarunk nevelni és másfajta emberséget tanunk és tanítunk. Ennek a másfajta emberségnek az alapja a mi szemünkben *a munka, amely a szocialista társadalomban a teljes ember kikovácsolódásának legfőbb műhelye, ahol az egyén felemelkedése szétválaszthatatlanul egységbe fonódik a másokért végzett tevékenységgel.*

A munka szocialista embert formáló hatásának kibontakoztatása például az egyik legfőbb módja a kispolgáriság elleni harcunknak, amely elképzelhetetlen, ha nem kötjük össze a szocialista módon végzett munka, a szocialista életforma, életmód követelésével, kialakításával. A közművelődésnek is ezt kell segítenie.

Néhány szót szólnék a közművelődés *anyagi ellátottsá-*

gáról. Több elvtárs is említette. Valóban fontos dologról van szó. Ugy gondolom, hogy ezeket az észrevételeket a központi eszközök elosztásakor tekintetbe veszik az illetékesek, a gazdasági területen és másutt is; de szeretnék figyelmeztetni arra, hogy már ma is sok lehetőségünk adva van, ha jobban koordináljuk az erőforrásokat.

Amennyire örömteli, kívánatos, nélkülözhetetlen a *szocialista tulajdonosi szemlélet* a munkásoknál, parasztoknál, az értelmiségnél, az egyes állampolgároknál, a vezetőknél, annyira megengedhetetlen, ha bárki számára a közösség bizalmából kapott feladat nem szolgálatot, hanem hitbizományt jelent. És itt árulkodik a szóhasználat is. Amennyire helyénvaló, ha a munkás, a tsz-tag azt mondja: az „én gyáram”, az „én szövetkezetem” — mert ennek világos értelme: a *mi gyárunk*, a *mi szövetkezetünk* —, annyira helytelen, ha egy vezető — igazgató vagy tsz-elnök — az „ő gyáráról”, az „ő szövetkezetéről” beszél. Elfogadhatatlan, ha egy vezető úgy érzi, hogy azokat az anyagi eszközöket, amelyeket a kultúrára, tehát az emberek tudatának fejlesztésére, a teljesebb emberi élet alakítására kell fordítani, önkényesen használhatja fel és kegyként osztogatja.

Sokszor szemléleti okai vannak — a szervezettség, a koordináció hiányzik — annak például, hogy egyes helyeken az üzem, a szövetkezet, a tanács egymás mellett több rosszul működő közművelődési intézményt üzemeltet, ahelyett, hogy közös erővel együtt működtetnének eredményesen. Mindezeknek a problémáknak sokkal egyszerűbb lesz a megoldása, ha a pártmunka részének tekintjük a közművelődési munkát: a pártszervek képesek arra, hogy koordinálják a különböző tevékenységeket, kiiktatva azt a szemléletet, ami szerint csak az a kulturális intézmény jó, ami vel az illető szerv egyedül rendelkezik.

Másutt túlzott, *irreális igényekkel* találkozni. Jól tudom, furcsa volna, ha nem örülnénk a kultúra gyönyörű palotáinak, nagyszerű könyvtáraknak, amelyeket felépítettünk. De nem mindenütt vannak ilyenek és esetleg még hosszú évekbe telik, mire a tervezett szép, nagy művelődési házak, könyvtárak, előadótermek elkészülnek. A veszély itt az,

hogy a nagy tervekbe való belefeledkezés alibit ad a helyi felelősöknek arra, hogy mindaddig, amíg az meg nem valósulhat, elhanyagolják azt, amit addig is meg lehet és meg kell tenni. Helyesebb a nagy és szép létesítmény felépítéséig valamely rendelkezésre álló szerényebb helyiségben, a tanácsnál vagy más középületben, mondjuk, az iskola egy-egy termében például letéti könyvtárat felállítani, vagy kis előadóhelyiség lehetőségét megteremteni, mintsem ölbetett kézzel várni a megálmodott új létesítményre. Szeretnék emlékeztetni az ötvenes évek túlságosan ambiciózus, irreális terveire, amelyek nem valósulhattak meg, mert az anyagi erőforrásaink nem tették lehetővé. Ezek sem korlátlanok, s ezért nem volna helyes, ha irreális követelményeket támasztanánk. Más szóval: a realitás határain belül kell maradni és a színvonalra összpontosítani a figyelmet.

A *felnőtt dolgozók iskolai oktatásával* kapcsolatban én másként látom azt a tényt — amely tegnap és ma is szóba került —, hogy sokan nem végezték el az *általános iskola nyolc osztályát*. Ez a múlt hagyatéka. Számunkra az iskolai végzettség tekintetében döntő, hogy a mi rendszerünkben született gyermekek milyen óriási százaléka végezte el az általános iskolát, végre elértük, hogy csak 7—8%-a nem fejezi be tanulmányait. Jó munkával, figyelemmel, töreddéssel ezt is tovább lehet és kell csökkenteni. A 30 éven aluliaknak már 80%-a elvégezte az általános iskolát. A 40—50 éves embert nem akarjuk kényszeríteni, hogy üljön be az általános iskolába, őbenne inkább ébresszük fel a kíváncsiságot, az igényt, hogy olvasson, ha lehet, járjon színházba, nézze meg a televízióban az értékes műsorokat is, hallgassa meg a rádióban a jó zenét is. Vagy más szóval kifejezve: a kulturálódás mikéntjére tanítsuk meg, és ne arra ösztönözzük, hogy *mindenáron* szerezzen *bizonyítványt* arról, hogy ezt vagy azt elvégezte.

De ahol az iskolai formát szorgalmazzák, tegyék ezt az életkori sajátosságoknak, művelődési szükségletnek megfelelően. Ezt is lehet jobban csinálni. Csak egyetlen dolgot említek: az általános iskolai felnőttoktatás számára készült speciális programot, amely, ha a maga kidolgozottságában

nem is tökéletes, jó példa arra, hogy keresni kell a felnőtt-oktatás igényeinek megfelelő kereteket. Arra, hogy gazdag élettapasztalattal rendelkező, a világ dolgai iránt másként érdeklődő, érett emberekbe nem lehet mechanikusan „betáplálni” a 10—14 éves gyermekeknek készült tananyagot. Az iskolai végzettség, a műveltségi szint emelésének itt is az emberből, az élet reális szükségleteiből kell kiindulnia.

Néha van bennünk hajlam eredményeink alábecsülésére is, az élet azonban rációfol kishitűségünkre. Talán apróságnak tűnik, mégis elmondok egy példát. Hetenként megjelenik egy *új regényújság*, amely irodalmi értékű műveket közöl. Kiderült, hogy a 100 000 példány, amit mindenki soknak tartott, két óra alatt elfogyott, és a pályaudvaron azok az ingázó munkások, akik 40 Ft-ért nem vesznek meg könyvet, ezt a regényújságot megveszik. A második héten már 160 000 példány fogyott el belőle.

Noha fontos kérdés, csak röviden érinthetem: nem kevés félreértés van nálunk a *népi kulturális hagyományok* fogalmának értelmezése körül. Két hamis végtől is el kell határolnunk magunkat. Az egyik, amely a népi kultúrát szűken paraszti kultúrának tekinti, a régi paraszti kultúrát akarja konzerválni, mítoszt teremtve köré. A másik, amely a munkáskultúrát, a szocialista kultúrát el akarja szakítani a hagyományos népi kultúrától, s nem veszi számba, hogy egészséges szocialista kultúra csak a korábbi népi—munkás és paraszti hagyományok talaján, azok legértékesebb vonásait tovább fejlesztve alakulhat ki.

A következő kérdés, amiről szólni szeretnék, az, hogy *lesz-e a feladatokhoz elegendő szakember*. Eddig mindig úgy volt, hogy feladatokat kaptak az emberek és jelentős részük felnőtt hozzájuk, képessé vált a feladatok megoldására. Azt hiszem, nagyon kevésszer történt úgy, hogy előbb mindenkit kiképeztek volna, és csak azután kapták meg a feladatukat. Ma több a kiképzett szakember, magasabb az általános műveltség, más szóval az elvégzendő feladatokhoz inkább, mint korábban bármikor, meg lehet találni az embereket. Persze, nemcsak feladatokat kell adni nekik, hanem segíteni őket, bízni kell bennük.

A beszámolóban is szó volt arról, hogy előbb-utóbb ki kellene dolgozni — amint a Központi Bizottság érettnék látja erre a helyzetet — a kultúrának, a művészeteknek ugyanolyan áttekintését, ahogyan megtettük ezt a tudomány, az oktatás és most a közművelődés területén. És gondolom, ez lehetőséget ad majd ezután átfogó irányelvek kidolgozására, egy új szintézis kimunkálására. Mindez nagyon sok tartalmi kérdés vizsgálatához, majd megoldásához hozzásegít bennünket.

Ehhez adalékképpen jeleznék *egy-két tartalmi problémát* a közművelődés vonatkozásában.

Marxista értékrendünk jól működik, és azt hiszem, általában többé-kevésbé jól szelektálunk, tudjuk nagyjából, hogy mi az, ami értékeink közé tartozik, és mi az, ami nem. A kérdés az, hogy tartalmukat és szintjüket tekintve, *milyen értékek jutnak el és milyen ütemben népünk egyre nagyobb tömegeihez*. Igazán nem kevés, amit eddig elértünk. Egy adatot mondanék csupán: húsz esztendővel ezelőtt Magyarországon 70 millió Ft értékű könyvet vásároltak az emberek. Most, a múlt évben 1 milliárd 400 millió Ft értékű könyv fogyott el, nagyjából változatlan áron számolva. Azt hiszem, hogy az olvasás volt a kulturális felemelkedés első lépése, és ez marad a legfontosabb továbbra is. Az első lépés az volt, hogy minél nagyobb tömegek olvassanak. Ma azonban egyre inkább a *mit* olvassanak minőségi követelménye lép előtérbe. Persze, nincs itt mechanikus, merev egymásután. Sosem volt lényegtelen a szocialista kultúrpolitika számára az, hogy mit olvassanak az emberek, nem volt lényegtelen és mellőzhető a marxista értékrend szempontja. Az olvasmányszükséglet belső struktúráját a rendelkezésünkre álló eszközökkel — kulturális politikánk elveinek érvényesítésével, így pl. példányszámmal, kritikával, propagandával stb. — mindig is igyekeztünk befolyásolni. Ha találkozunk is torzulással, az összefolyamat egészséges, jól szolgálja céljainkat. Természetes az is, hogy minél előbbre jutunk a fejlődésben, a kulturális felemelkedésben, annál nagyobbak a világnézeti, esztétikai, ízlésbeli követelmények.

A kultúra, a művészet elemzésének további fontos tartalmi szempontja kell hogy legyen — ismét csak a közművelődés nézőpontjából érintve a kérdést —, hogy az *amatőrmozgalmak* helyét meg kell találni, foglalkozni kell a tartalmi kérdésekkel és irányelvek kidolgozásával is segíteni kell őket. E mozgalmak a művészet, a kultúra maradandó értékeinek pusztta „fogyasztásánál”, egyszerű befogadásánál — éppen az aktivitás, a közösségben vállalt öntevékenység révén — magasabb rendű élményhez juttatják tagjaikat, és egyben tömegméretekben biztosítják a képességek felfedezésének és kibontakoztatásának változatos formáit. Itt főleg a fiatalok szerepét, lehetőségeit kell hangsúlyoznunk. Nekik kell folytatniuk pl. azt a gazdag tradíciót, amelyet a munkásmozgalom ezen a téren teremtett dalárdák, színjátszó csoportok, olvasó- és művelődési körök stb. formájában.

Társadalmunk előrehaladásával, a szocialista közgondolkodás és közerkölcs, a szocialista tudatosság fejlődésével mind jobban és mind parancsolóbban kerül előtérbe az a követelmény, hogy az embereknek saját maguk által is felismert szocialista perspektívája legyen. Mindazt, ami a társadalom egészének nagy átalakításában döntő, a közösségivé formálódó emberben is meg kell teremteni.

Számolni kell azzal, hogy előrehaladásunk e területen nem lesz látványos, rendkívül sok nagyobb és kisebb nehézséggel fogunk találkozni a közművelődési munkaprogram megvalósításában, de hosszabb távon be fog bizonyosodni, hogy a Központi Bizottság határozatai nyomán kézzelfogható újabb jelentős eredmények születnek, melyek alapjaiban gyorsítják a fejlődést, alakítják egész dolgozó népünk kulturális arculatát. Kultúrára éhes népből egész népünk kultúrával élő néppé változik. Erre az igény is, a lehetőség is megvan. A mi feladatunk, hogy meg is valósítsuk.

A KÖZPONTI BIZOTTSÁG HATÁROZATA A KÖZMŰVELŐDÉS FEJLESZTÉSÉNEK FELADATAIRÓL

Az elmúlt negyedszázad során történelmi eredményeket értünk el a lenini kulturális forradalom megvalósításában. Közelebb jutottunk ahhoz a célhoz, hogy milliók sajátítsák el „mindazt, ami az emberi gondolkodás és kultúra több mint kétezer éves fejlődésében értékes volt”.

Népünk művelődési helyzete az elmúlt másfél évtizedben — összhangban az ország társadalmi, politikai, gazdasági átalakulásával — gyökeresen megváltozott.

Nagy mértékben emelkedett az iskolázottság szintje: 1960-ban a 15—24 éves korosztálynak mintegy 75%-a, 1970-ben pedig már mintegy 90%-a végezte el a tankötelezettség időtartama alatt az általános iskola nyolc osztályát. Az általános iskolát el nem végzők számára egyre bővülő tanulási lehetőségeket teremtettünk, és tovább növeljük az esti és levelező oktatásban részt vevők érdekeltségét, kedvezményeit.

A műveltségi színvonal emelkedésében, a szervezett iskolai oktatás alapvető szerepe mellett jelentős része volt a népművelésnek, a művelődésben dolgozók munkájának. A továbbtanulás, a rendszeres művelődés széles körökben az életforma szerves részévé vált. A lakosság 25%-a rendszeresen olvas, a könyvtárak 2,3 millió olvasót tartanak nyilván. A múzeumoknak évente több mint 8 millió látogatója van. Az öntevékeny művészeti mozgalmakban több mint 200 000 fő vesz részt. Növekszik az ismeretszerző, tudományos-búvárkodó mozgalmak hatóköre; a különféle szakkörök, klubok tevékenysége az utóbbi években megélénkült.

Segítette a műveltségi szint emelkedését a kulturális lehetőségek és az eszközök gyarapodása, terjedése: rádióelőfizető 1958-ban 2 millió, 1973-ban (június) 2,5 millió; újsá-

gokból és folyóiratokból 1958-ban 579 millió, 1973-ban 1181 millió példány jelent meg; a legnagyobb változást a televízió elterjedése jelentette: a tv-készülékek száma 1958-ban 16 000, 1973-ban (június) 2,2 millió. Nőtt és növekszik az érdeklődés a színvonalas művészeti alkotások iránt.

A műveltségi és iskolázottsági szint a nagymértékű növekedés ellenére elmarad a szocialista építőmunka mai követelményeitől, a lehetőségektől. Részben az objektív lehetőségek korlátozottsága, részben közművelődési munkánk fogyatékoságai miatt még sokan kimaradnak a kulturális élet áramából, vagy nem is törekszenek a valódi kulturális értékek elsajátítására.

Kívánatos és szükséges, hogy az iskolán kívüli, aktív, önkéntes, önálló és szervezett művelődés — különböző intézmények, társadalmi szervezetek, mozgalmak közreműködésével és segítségével — hatékonyabbá, magasabb szintűvé és szélesebb körűvé váljék, a növekvő szabad idő hasznos és tartalmas kitöltését szolgálja.

1

A szocializmus építése megköveteli az állandóan fejlődő termelést, a magasabb életszínvonalat és a közösségi életformát is. A szocialista társadalom további építése szakmailag jól képzett, a termelési kultúra és a munkaerőkövetelményeinek megfelelő, munkájukat tudatosan, célszerűen és termelékenyen végző, közösségi gondolkodású dolgozókat igényel. A szocialista ember formálása a társadalom fejlődésének elengedhetetlen követelménye, és mind nagyobb tömegek igénye.

A közművelődés az oktatási rendszer — mindenekelőtt az általános iskola — eredményeire alapozva juttassa el a tömegekhez népünk és az emberiség múltjának és jelenének haladó szellemi értékeit, szocialista eszmeiségű kulturális alkotásait, segítse elő a hazafias és internacionalista nevelést.

A közművelődésnek hozzá kell járulnia a közéleti tevékenység fokozásához, segítenie kell a szocialista demokrácia további kiszélesítéséhez szükséges szellemi előfeltételek megteremtését.

A közművelődés nem szűkíthető le a kultúra, a műveltség terjesztésére, közvetítésére; fontos feladata a szocialista életmód, életforma és magatartás kialakításának segítése, a szocialista eszmékkel való értelmi-érzelmi azonosulás, a közösségi szellem, a cselekvő erő, a közéleti aktivitás fejlesztése.

A szocialista közművelődésnek elő kell segítenie olyan társadalmi légkör kialakítását, amelyben az értelmes élet igényeinek kielégítése, a közösségi célokért végzett munka jelenti a társadalmi értéket, és ez kapja meg a legtöbb megbecsülést, ahol a fogyasztási javak megszerzése és használata ésszerűen történik, a tényleges szükségleteket követi.

Közművelődéspolitikánk fontos feladata, hogy hozzájáruljon a művelődési, kulturális egyenlőtlenségek — s ezen túl a társadalmi különbségek — csökkentéséhez, és meggyorsítsa az egyéniség mind teljesebb kibontakoztatását.

A közművelődési munka fontos feladata elősegíteni azt, hogy a felnőtt lakosság a szocializmus mai és holnapi fejlődésének megfelelő kulturális színvonalon éljen és gondolkodjék, a műveltség tömegmértékűvé váljék.

2

Politikai-ideológiai, gazdasági-technikai érdekek egyaránt sürgetik a munkásművelődés következetes fejlesztését. A társadalom kulturális felemelkedése szorosan összefügg a *munkásosztály* műveltségi helyzetével: a munkásművelődés ügyét ezért alapvető fontosságúnak kell tekinteni. Elsősorban a nagyüzemekben, a szocialista brigádokban már kialakult, illetve alakuló, aktív művelődési igényekkel rendelkező közösségekre kell támaszkodni. Erőteljes segítségük fontos a heterogén összetétel (szakmunkás,

betanított munkás, segédmunkás), az eltérő műveltség és érdeklődési kör miatt is, hatásuk pedig túlnő a közvetlen (üzemi) környezeten.

A folyamatos és állandó művelődés szükségességének felismertetésében kulcsszerepe van a munkahelyi vezetésnek. A szakminisztériumok szerezzenek érvényt annak az elvnek és gyakorlatnak, hogy a munkahelyeken a vezetéssel járó kötelezettségek közé tartozzék a dolgozók művelődésének segítése.

Megkülönböztetett figyelmet kell fordítani az 50 kiemelt fontosságú üzem dolgozóinak művelődésére. A munkások műveltségének növelése érdekében terjesztani és fejleszteni kell az eddig kialakult módszereket (könyvtárlátogatás, kedvezményes mozi-, színházbérlet akció), bővíteni a kulturális lehetőségeket. A szellemi és anyagi erők koncentrációjával meg kell javítani a munkásszállások közművelődési ellátását.

3

A falu gazdasági, társadalmi struktúrájának átalakulása a *falusi lakosság* körében végzendő közművelődési munka elé is új feladatokat állít. Az új helyzethez alkalmazkodó differenciált tevékenységet kell folytatni. Elő kell segíteni, hogy a műveltségi színvonalban és művelődési lehetőségekben meglevő viszonylagos hátrányt — az eddigi eredmények alapján — falun is leküzdjük. Nagy gondot kell fordítani a korszerű ismeretek terjesztésére (szaporítani kell az olyan formákat, mint az Olvasó Népert Mozgalom, honismereti körök, helytörténet). A szocialista nevelőmunka részévé kell tenni a népművészeti hagyományok ápolását. A falusi mozihálózatot a településfejlődéssel összhangban kell alakítani, javítani kell a művelődési otthonok kulturáltságán.

A szocialista társadalom érdeke és perspektívája azt kívánja, hogy még nagyobb gondot fordítsunk az *ifjúság* szervezett bevonására a közművelődésbe. Ez érdeke az ifjúságnak-is. Ezért fontos a közösségi művelődésben (kórusok, színjátszó-, versmondó-csoportok) rejlő közösségformáló erő felismertetése és kiaknázása.

Az ifjúság tudati fejlődését helyesen kell orientálnunk a társadalom és a kultúra kérdéseiben. Ennek alapját a körülvevő társadalmi közeg politikai, morális és kulturális hatása adja. Az ifjúság szocialista művelődéséért felelősséggel tartozik minden üzemi, termelészövetkezeti vezető, minden pedagógus és népművelő, valamennyi érdekelt társadalmi szerv és intézmény. A KISZ-nek, az ifjúság különböző politikai és művelődési közösségeinek, az ezekre építő művelődési tömegmozgalmaknak az ifjúság minden korosztályához és rétegéhez haladó értéket, szocialista életeszmenyt kell közvetíteniük.

Tovább kell fejlesztenünk az ifjúság művelődési lehetőségeit, a közösségi művelődési formákat, az ifjúsági kórusokat, színjátszó köröket. Meg kell találni és fel kell használni azokat a módszereket, amelyek tartalmasan kielégítik az ifjúság közösségvágyát, aktivitás-igényét.

Az ifjúság közötti kulturális munkában nagy szerepe van a fegyveres testületeknek. A katonai szolgálatukat töltő fiatalok életét, munkáját úgy kell alakítani, hogy indítatást kapjanak a további tudatos, rendszeres művelődéshez, a szocialista közösségi élet mással nem helyettesíthető, emberformáló szerepének felismeréséhez. Az általános iskolai végzettség megszerzését külön tanfolyamok szervezésével, vizsgákra való felkészítéssel kell elősegíteni.

A nők nagy mértékben megnövekedett és egyre növekvő részvétele a termelésben és a közéletben megköveteli szakképzettségük, iskolai végzettségük, általános műveltségük

emelését. Az eddigieknél több olyan művelődési lehetőséget és formát kell biztosítani, amely figyelembe veszi és lehetőség szerint megkönnyíti a nőkre háruló munka melletti családi, gyermeknevelési terheket.

6

A *munkahelyi* élethez kapcsolódó közművelődési tevékenység színvonalát — elsősorban a nagyüzemekben — tovább kell javítani. A munkahelyi érdekeltségi viszonyok alakításában, a helyi közélet szervezésében arra kell törekedni, hogy a gazdasági intézkedések, követelmények a művelődésre ösztönző hatással legyenek. Igen nagy a társadalmi és hivatali tekintéllyel rendelkező, de a közművelődés irányításába csak közvetve bekapcsolódó vezetők felelőssége; a közművelődéssel kapcsolatos szemléletük és magatartásuk nagymértékben befolyásolja a vezetésük alatt álló terület dolgozóinak közművelődési helyzetét.

Tovább kell fejleszteni a lakóhely és a munkahely közművelődési együttműködését, összhangját. Biztosítani kell, hogy az üzemi kultúrotthonok által nyújtott művelődésszórakozási lehetőségeket — ahol erre mód van — a környék lakói is igénybe vehessék.

7

Jobban ki kell használnunk a különböző művelődési keretekben rejlő közösségi nevelési lehetőségeket. Segíteni és fejleszteni kell az *amatőr mozgalmat*. Célja nem hivatásos művészek nevelése, hanem a szocialista közösségi magatartás formálása, az aktivitás fokozása, a művészeti tevékenység megkedveltetése, jobb megértetése. A cselekvő részvétel, a közösségi élmények, a művészet világával létrejövő kapcsolat hozzásegít ahhoz is, hogy tovább erősödjön a kultúra és a közönség, a kultúra és a nép kapcsolata.

Ezáltal olyan művelődési formák alakulhatnak ki, amelyek a mindennapi életbe is szervesen beépülnek.

Az állami intézményeknek és a társadalmi szervezeteknek állandó, rendszeres politikai, szakmai és anyagi segítséget kell adniuk az amatőr együttesek munkájához. Nagy gondot kell fordítani a vezetők kiválasztására, képzésére és nevelésére.

8

A szocialista közművelődés egyik alapvető feladata az *önművelés* fontosságának felismertetése, lehetőségeinek bővítése. Megfelelő feltételek biztosítása, gondos nevelő munka és orientálás útján el kell érni, hogy az emberek képesek legyenek önmaguk is választani a kulturális értékek között, dönteni arról, hogy a kultúrából a maguk számára mit, miért tartanak fontosnak. Arra kell törekedni, hogy ezek a döntések a pozitív értékek javára történjenek és az ízlésszint emelkedését szolgálják.

Már ma is, de a közeljövőben még inkább fontossá válik a társadalom és az egyén számára a műveltség folyamatos megújítása, kiegészítése. Ezért jobban kell segíteni az iskolákra és a közművelődési intézményekre épülő tájékoztató bővebb lehetőségeinek megteremtését, továbbfejlesztését.

A folyamatos művelődés feltételeinek biztosítása érdekében megkülönböztetett figyelmet kell fordítani a közoktatási és közművelődési intézmények között a tartós és rendszeres, pedagógiai célokat is szolgáló együttműködés kialakítására (vizsgákra való felkészítés, termék, eszközök rendelkezésre bocsátása, intézmények közös használata, új épületeknél közös komplex tervezés stb.). Az iskolákban és a közművelődési intézményekben egyaránt érvényre kell jutnia annak a meggyőződésnek, hogy az iskolák oktatási-nevelési céljait csak más kulturális tényezőkkel együtt dolgozva érhetik el, a közművelődési intézmények pedig csak pedagógiai tevékenységük fokozásával, munkájuk

színvonalának emelésével válhatnak alkalmassá az ifjúság és a felnőttek nevelésében betöltött nélkülözhetetlen szerepük ellátására.

9

A szórakozás, pihenés iránti természetes igényeket pozitív irányban alakítva, fejlesztve kell kielégíteni. Határozottabban és következetesebben kell érvényesíteni és alkalmazni — a terület sajátosságaihoz igazodva — a művelődéspolitikai alapelveit. Ennek megfelelően kell támogatni és fejleszteni a szórakoztató tevékenység egységes és hatékony irányítási és képzési rendszerét. A szórakoztató művészeti hivatásos és amatőr tevékenység összehangolására — a művelődésügy szakmai irányításával — bizottságot kell szervezni. Ebben vegyenek részt azok a szervezetek is, amelyek a Művelődésügyi Minisztérium hatáskörén kívül foglalkoznak szórakoztatással (Magyar Rádió és Televízió, Belkereskedelmi Minisztérium stb.).

A szabad idő hasznos eltöltésének lehetőségeit bővíteni kell, ennek társadalmi tervezése, irányítása és befolyásolása során a művelődést, a szórakozást és a sportolást egymást kölcsönösen kiegészítő, az egyének és a társadalom számára egyaránt fontos tényezőnek kell tekinteni.

10

Gondoskodni kell arról, hogy az értékes, szocialista eszmiségű *művészeti alkotások* mind nagyobb tömegekhez jussanak el. Értékes művekből szép kiállítású, olcsó, nagy példányszámú „Házi könyvtár”-sorozatot kell indítani. Szorgalmazni kell a magyar irodalom kiemelkedő alkotásainak televíziójáték-, illetve filmfeldolgozásait; és gondoskodni kell a klasszikus irodalmi alkotások alapján készült külföldi és hazai filmek rendszeres műsorra tűzéséről. A középiskolai művészettörténeti tananyagot feldolgozó művészeti albumokat olcsó áron kell kiadni.

Támogatni kell az olyan, közművelődési szempontból is jelentős, színvonalas színházművészeti és zenei vállalkozásokat, mint pl. a Szegedi Szabadtéri Játékok.

Javítani kell a művészeti alkotások, különösen a szocialista eszmeiségű művek propagandáját.

11

A művészek, művészeti szövetségek, alkotóműhelyek és a művészeti alkotásokat terjesztő intézmények feladata megteremteni a társadalom különböző rétegeivel azt a kapcsolatot, amely közelebb hozza a művészetet a társadalomhoz és a társadalmat a művészethez. Ezt a célt kell szolgálnia a művészeti szövetségek közös irányítása alatt a közeljövőben meginduló új kulturális, közművelődési tömeglapnak is. A művészeti intézmények és szövetségek készítsék el saját közművelődési programjukat és azt terjesszék illetékes párt- és állami vezető testületek elé megvitatásra, koordinálásra.

12

A tudományos kutatók, a *tudományos élet* szervezői és vezetői a jelenleginél jobban vegyenek részt az ismeretek terjesztésében. Segítsék a humán és természettudományos műveltség között meglevő aránytalanságok megszüntetését. Törekedjenek a művelődés társadalomtudományi-politikai és természettudományi-műszaki területeinek összekapcsolására és fejlesztésére, korszerű, marxista—leninista világkép és világnézet kialakítására.

Javasoljuk, hogy az MTESZ és más tudományos társaságok, mint az értelmiség szakmai egyesületei, alakítsák ki közművelődési programjaikat.

A Tudományos Ismeretterjesztő Társulat szorosabban kapcsolódjék a különböző közművelődési intézmények munkájához, s ott bővítsé tovább ismeretterjesztő tevé-

kenységét. Elsősorban azokat a klub- és szakkör-keretben folyó művelődési formákat fejlessze, amelyek a résztvevők aktivitására építenek.

A különböző szakterületeken dolgozó értelmiség kapjon több közművelődési megbízatást. Az értelmiség közművelődési tevékenységét fontos társadalmi munkának kell tekinteni, s ennek megfelelően elismerni és megbecsülni.

13

A következő időszakban a *televízió* fejlesztése kiemelt fontosságú. A Magyar Rádió és Televízió munkájának tartalmi fejlesztésében az egyik legfontosabb feladat a közművelődés érdekeinek hatékonyabb érvényesítése, következetesség a műveltség- és ismeretterjesztésben, a műsoradás egészében. Ennek érdekében külön tervet kell készíteni. Átgondoltabban kell törekedni azok megnyerésére, akik nem vagy nehezebben jutnak hozzá a művelődési lehetőségekhez (tanyák, ingázók); a közönség módszeres és sokoldalú művészeti nevelésére (olvasás, zene, tánc, színház, film, vizuális kultúra), az igazi művészeti értékek felismertetésére. Javítani kell a szórakoztató műsorok színvonalát és bővíteni a választékot. Mind a vételi lehetőségek, mind a műsorpolitika tekintetében tovább kell fejleszteni a televízió második csatornáját, a rádió harmadik műsorát; fel kell készülni a színes televízió terjedésére.

A *sajtó*, különösen a nagy tömegekhez eljutó napi- és hetilapok, elsősorban a marxista, helyesen orientáló, közérthető kritikával és több értékes irodalmi és művészeti alkotás közlésével, ismeretterjesztő cikkel járuljon hozzá a közművelődési feladatok megoldásához. A megyei és üzemi lapok közvetlenül is segítsék és szervezzék a területükön folyó közművelődési tevékenységet.

A *művelődési otthonokat és klubokat*, mint a közösségi nevelés, a társas élet és az aktív művelődés intézményeit kell továbbfejleszteni. A nem hivatásos művészegyüttesek, tudományos ismeretszerző körök, klubok munkája révén a lakosság mind szélesebb rétegeit vonják be a művelődésbe, segítsék a szocialista brigádok kulturális munkáját. Színház- és mozielőadások, hangversenyek, kiállítások és ismeretterjesztő előadások rendezésével vegyenek részt a tudományos és művészeti értékek mind szélesebb tömegekhez való eljuttatásában. Vállaljanak nagyobb felelősséget az intézményben folyó kulturális munka eszmei-politikai, szakmai színvonaláért.

A közművelődési *könyvtárak* nevelési és tájékoztatási funkciójuk mellett az önművelődésnek fontos, nélkülözhetetlen eszközei, nagy szerepük van az igényes szórakozásban is. Állandó feladatuk az olvasóközönség körének bővítése, új olvasói rétegek megnyerése, az olvasás színvonalának emelése és a permanens művelődéshez, politikai-szakmai tájékozódáshoz szükséges feltételek (választék, differenciált szolgáltatások stb.) biztosítása.

A *múzeumoknak és kiállítótermeknek* keresniük kell a lehetőséget és módszereket, amelyek a történeti, kulturális és művészeti értékeket minél szélesebb rétegek közkincsévé teszik. Mint elsősorban közművelődési intézményeknek — tudományos munkájuk-mellett — céltudatosabb és hatékonyabb nevelő-művelő szerepet kell vállalniuk. Tevékenységük hatékonyságát kiállításaik következetes materialista történetiszemléletével, tudományos megalapozottságával kell biztosítaniuk. Fordítsanak nagyobb figyelmet korunk problémáinak megértetésére, tudományos világnézetünk erősítésére.

Tovább kell javítani a *filmszínházak* műsorpolitikáját, fejleszteni a városi filmszínházak differenciált forgalmazási módszereit, a filmklubok hálózatát és a körzeti faluközpontok színvonalas műsorellátását. A mozik és a közművelődés más ágainak tevékenységét jobban össze kell hangol-

ni. A különböző művelődési, ismeretterjesztő rendezvények színvonalának emelése érdekében a megyei filmtárak választékának nagyobb mérvű bővítése és igénybevétele szükséges.

Azokat a *központi intézményeket* (Déryné Színház, Állami Bábszínház, Országos Filharmónia, Országos Rendező Iroda, Országos Szórakoztatózenei Központ), amelyeknek feladata nagy közönségrétegek művelődési és szórakozási igényeinek felkeltése és kielégítése, tevékenységük jellegét, munkájuk gazdasági és szervezeti feltételeit tekintve is alkalmasabbá kell tenni feladataik színvonalasabb ellátására.

15

El kell érni, hogy a közművelődési célokra előirányzott pénzeszközöket rendeltetésüknek megfelelően használják fel. Közművelődéspolitikánk céljainak megvalósítását a jövőben fokozottabban kell segíteni gazdasági eszközökkel.

A településfejlesztési tervekkel összhangban, az 1990-ig terjedő hosszútávú népgazdasági terv részeként, a Művelődésügyi Minisztérium dolgozza ki és terjessze a Minisztertanács elé a közművelődés távlati fejlesztési tervét. A fejlesztésben helyes arányt kell tartani a minőségi (rekonstrukciós) jellegű és a hálózatbővítés hiányait pótló munka között.

A településfejlesztési tervek megvalósítása érdekében normatívákat kell kidolgozni az egyes településtípusok közművelődési intézményeire, és a leggyakoribb intézmények beruházását títustervekkel kell segíteni. Az új lakótelepek építésére vonatkozó előírásokat felül kell vizsgálni annak érdekében, hogy az eddiginél nagyobb teret kapjanak a közösségi művelődési intézmények, s ezek kivitelezése tervszerűbben valósuljon meg.

A minőségi fejlesztés érdekében szorgalmazni kell a regionális szerepkörű, nagyobb vonzáskörzetet ellátó intézmények fejlesztését. Fokozatosan — ésszerű sorrendiséget érvényesítve — kell kiépíteni a felső- és középfokú tele-

pülési központok, valamint a budapesti munkáskerületek hiányzó intézményeit. Ebben már a következő tervidőszakban megfelelő előrehaladást kell elérni.

A helyi közművelődési intézmények (könyvtárak, klubok, művelődési házak) építésében a munkáslakta települések, új lakótelepek, elővárosok intézményfejlesztése (rekonstrukciója) a legfontosabb. Tovább kell javítani az ifjúság művelődési lehetőségeit. Az intézményeket úgy kell fejleszteni vagy átalakítani, hogy minél nagyobb tömegek részére biztosítsák a közösségi élet, a művelődés, a folyamatos önművelés feltételeit. A fejlesztésben a meglevő adottságok mérlegelésével lehetőleg komplex intézmények (könyvtár, művelődési ház, iskola, filmszínház, sportlétesítmény együttesének) létrehozása legyen a fő cél. Az apróbb településeken (tanyák, szórványok, majorok) a tömegkommunikációs eszközök mellett a mozgó ellátás kiépítésével kell biztosítani a szükséges közművelődési szolgáltatást. Az életképtelen, kihasználatlan intézményeket meg kell szüntetni, s szükség szerint más típusú, de kulturális célokat szolgáló intézményekké kell átalakítani (letéti könyvtár, klub, öregek napközi otthona stb.).

A fejlesztés során az eddiginél erőteljesebben kell érvényesíteni az üzemi, lakóhelyi, illetve állami fejlesztési források egyeztetését, koordinálását és szükség szerint a megfelelő szintekhez alkalmazkodó koncentrációját. A felesleges párhuzamosságokat megszüntetve, a különböző erőforrások összefogásával biztosítani kell az új intézmények közös létesítését és fenntartását. A közművelődési beruházásokra biztosított anyagi eszközök célszerűbb és hatékonyabb felhasználására kell törekedni. Ennek érdekében költségvetési eszközökből központi közművelődési alapot kell létesíteni, amelyhez társadalmi szervezetek (SZOT, TOT stb.) is hozzájárulhatnak. A központi művelődési alapról olyan intézmények építését kell támogatni, amelyek finanszírozásában helyi (üzemi, tanácsi), területi (szakszervezetek megyei tanácsai, termelőszövetkezeti területi szövetség stb.) szervek is részt vesznek. A központi alap felhasználásáról a művelődésügyi miniszter az Ország-

gos Közművelődési Tanács véleményének meghallgatásával dönt.

A közművelődés *működési költségeit* a jövőben is az ún. „többszatornás” finanszírozási rendszerben kell biztosítani. A különböző szervek kulturális célra fordítandó eszközeit összehangoltan és hatékonyabban kell felhasználni. Anyagi szempontok nem okozhatnak kulturális, politikai, tartalmi, színvonalbeli engedményeket.

Az intézmények működtetője általában a megfelelő szintű tanács legyen. A jövőben is lehetővé kell tenni, hogy az üzemek, szakszervezetek tartsanak fenn közművelődési intézményeket, de törekedni kell arra, hogy azok tevékenységében tudatosabban érvényesüljön a lakóhelyi funkció vállalása is. A vállalatok, bejáró dolgozók művelődése érdekében támogassák a lakóhelyi intézményeket is.

A *vállalati és szövetkezeti kulturális alapokat* a vállalatok, szövetkezetek képződő jövedelmével arányosan bővíteni kell. A pazarlás, a célszerűtlen felhasználás megszüntetése érdekében erősíteni kell a párt- és a társadalmi szervek, mindenekelőtt a szakszervezetek ellenőrző szerepét.

A közművelődés anyagi támogatásában következetesebben kell kifejezésre jutnia a társadalmi, csoport- és egyéni érdekek összhangjának.

Az ötödik ötéves terv előkészítése során foglalkozni kell a közművelődés területén dolgozók bérének rendezésével.

A közművelődésben következetesen kell érvényesíteni az általános *káderpolitikai* elveket. A munka ideológiai-politikai jellegére való tekintettel különösen fontos, hogy a politikai, szakmai, emberi követelmények együttesen érvényesüljenek. Az intézményvezetők kiválasztásánál — továbbra is pályázati rendszer útján — nagy gonddal és felelősséggel kell eljárni.

Növelni kell az intézményekben a képzett szakemberek számát és tehermentesítésükre a technikai segéderők ará-

nyát. Az irányító apparátusban a magasan kvalifikált káderek arányának növelése a cél.

A közművelődési terület színvonalas és a korszerű követelményeknek megfelelő káderutánpótlása érdekében tovább kell javítani a kiválasztás, képzés és továbbképzés munkáját.

A Művelődésügyi Minisztérium az egyetemi, főiskolai, valamint a középfokú népművelő- és könyvtárosképzés módjára és rendszerére külön tervezetet készítsen. Ki kell dolgozni — az érettségi, illetve az egyetem utáni — közművelődési tanfolyamok tervét, a képzés, illetve továbbképzés összefüggő rendszerét; a jelenleginél nagyobb szerepet kell kapniuk a SZOT- és KISZ-iskoláknak, valamint a Népművelési Intézet segítségével a megyei művelődési központoknak.

A képzési keretszámok megállapításánál a tényleges igényekből kell kiindulni. A művészeti főiskolák és szakiskolák tanterveiben jobban kell érvényesíteni a közművelés követelményeit. Elsősorban a képző intézményekre alapozva, ki kell dolgozni az ideológiai és szakmai továbbképzés rendszerét. Gondoskodni kell arról, hogy a technikai és gyakorlati munkakörökre a bevált képzési formák (tanfolyamok) tovább bővüljenek.

Az egyetemi hallgatókat az eddiginél jobban be kell kapcsolni a közművelődésbe. Ennek érdekében nagy gondot kell fordítani az egyetemek, főiskolák kulturális életének fejlesztésére és arra, hogy az szervesen épüljön be városuk, vidékük közművelődésébe. Valamennyi egyetemen és főiskolán meg kell alapozni a közművelődési munkára való felkészítést, és úgy kell tekinteni azt, mint az értelmiségi hivatásra nevelés fontos elemét.

A közművelődés irányítása állami feladat. Ugyanakkor következetesebben kell érvényre juttatni — minden szinten — a párt elvi-eszmei-politikai irányító munkáját.

Az *irányítás* korszerűsítése során erősíteni kell a központi célok érvényesítését, megőrizve a megyei szervek önállóságát, biztosítva, hogy a végrehajtásban minél több szervezet vállaljon részt. A különböző helyi közművelődési intézmények (művelődési ház, klub) irányításában a társadalmi vezetőségeknek nagyobb hatáskört kell kapniuk.

Az Országos Közművelődési Tanács hatáskörét a megnövekedett követelményeknek megfelelően bővíteni kell. Lehetőségeket (beszámoltatási jog) kell számára biztosítani a közösen elhatározott tennivalók megvalósítására és ellenőrzésére.

Szükséges a közművelődés egységes felügyeleti rendszerének mielőbbi kialakítása. A Művelődésügyi Minisztérium a tömegek közművelődési érdekeit szolgálva, gyakorolja felügyeleti jogkörét, biztosítva az egységes állami, szakmai irányítást és ellenőrzést.

A területi irányítás javítása érdekében a megyékben (fővárosban) *közművelődési bizottságokat* kell szervezni a tanács illetékes elnökhelyettese vezetésével; ezekben aktívan vegyenek részt az összes érdekelt társadalmi szerv, intézmény képviselői. A közművelődési bizottságok koordinatív feladatokat végeznek a párt- és tanácsi testületek határozatainak gyakorlati végrehajtása érdekében. A megyékben (fővárosi) kerületekben, városokban a kommunista művészeket, tudósokat, pedagógusokat pártmegbízatással is jobban be kell vonni a közművelődés segítésébe.

Fokozni kell a közművelődés helyzetét elemző, a fejlesztést tudományosan megalapozó kutatómunkát. Az irányítás színvonalát ezek eredményeinek felhasználásával is javítani kell.

Továbbra is arra kell törekedni, hogy az állami közművelődési intézmények mellett mindazok a *társadalmi szervezetek* és gazdasági egységek, amelyeknek közművelődési feladatuk van, vállaljanak fokozottabb felelősséget tagjaik, dolgozóik művelődéséért. Ennek érdekében *javasoljuk*: a

társadalmi szervezetek dolgozzák ki közvetlen és távlati közművelődési terveiket.

a) A *Hazafias Népfront* — társadalmi munkatársai körét és számát bővítve — tegye teljesebbé művelődési munkaközösségeinek hálózatát a lakóhelyi közművelődés színvonalának emelése és hatásának kiterjesztése érdekében. Más társadalmi szervezetekkel együttműködve, segítse a bejáró munkások és a fiatalok lakóterületi közművelődési lehetőségeinek növelését. Vegyen részt az ismeretterjesztésben, növelje a lakosság állampolgári ismereteinek és pedagógiai műveltségének színvonalát. Az Olvasó Népert mozgalom és a honismereti mozgalom révén járuljon hozzá a folyamatos művelődés feltételeinek javításához.

b) A *szakszervezetek* nevelő, szervező és érdekvédelmi tevékenységük továbbfejlesztésével segítsék jobban a politikai, gazdasági és kulturális feladatok végrehajtását. Erősítsék a kulturális, illetve az agitációs és propagandamunka egységét. Vegyenek részt a párt elvi útmutatása alapján a közművelődési feladatok kidolgozásában és végrehajtásában. Közművelődési tevékenységüket mindenekelőtt az üzemekben, a munkahelyeken, a munkáscentrumokban, a munkásszállásokon, az üzemi művelődési intézményekben fejtsék ki. Tevékenységük középpontjában a munkásművelődés álljon. Fordítsanak nagy gondot a munkásifjúság nevelésére, a nők körében végzett munkára. Segítsék a szocialista brigádokat a tartalmas kulturális vállalkozásokban és azok megvalósításában, színeesebbé, vonzóbbá tételében, hogy a munkahelyi közművelődési tevékenység példamutató erejévé váljanak. Vonják be hatékonyabban az üzemi értelmiséget a munkahelyi közművelődési tevékenységbe. Tegyenek nagyobb erőfeszítéseket az önművelődés igényeinek felkeltésére és a művelődési feltételek tervszerű bővítésére. Elsősorban saját szakszervezeti mozgalmi munkájuk keretei között nyújtsanak több segítséget a dolgozók igényeinek kielégítéséhez, fokozzák a kulturális érdekvédelmi tevékenységet. A szakszervezetek továbbra is nyújtsanak segítséget a lakóterületi közművelődési funkciók ellátásához. A SZOT jobban törekedjék a szakmai

szakszervezetek közművelődési tevékenységének összehangolására.

c) A *Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetségnek* tevékeny részt kell vennie tagjai és az egész ifjúság művelődésének segítésében, a szabad idő célszerű, hasznos eltöltésében. El kell látnia az ifjúság kulturális érdekképviselését is. Az ifjúsági szervezetben folyó politikai-világnézeti nevelőmunka jobban építsen a fiatalok művelődési igényeire, a különböző művelődési alkalmakat és formákat használja ki a szervezeti élet színesítésére, színvonalának emelésére. A KISZ aktívabban kapcsolódjon be a művelődési intézményekben folyó tevékenység tervezésébe, irányításába és szervezésébe.

Az *Úttörő Szövetség* — az életkori sajátosságokkal számolva és az iskolai munkára támaszkodva — ismertesse meg a gyermekekkel a közösségi művelődési formákat és lehetőségeket, segítse kialakítani az időbeosztás, a művelődési szokások helyes rendszerét, a kulturált életmód alapjainak elsajátítását, megismertetését, fejlessze a gyermekek aktivitását és öntevékenységet a közösség és önmaguk művelődésében. Az úttörők művelődési tevékenységének bővítéséhez a közművelődési intézmények nyújtsanak nagyobb segítséget.

d) Társadalmi-gazdasági életünk olyan fontos közösségeinek, mint a *termelőszövetkezetek*, fontos feladata a tsz-paraszság szakmai, politikai, kulturális színvonalának emelése is. A tsz-ek közművelődési feladataik ellátását saját intézményhálózat nélkül, az állami intézményekre támaszkodva oldják meg. A Termelőszövetkezetek Országos Tanácsa, illetve területi tsz-szövetségek a jövőben jobban orientálják a tsz-ek vezetését, oktatási és kulturális bizottságait a kulturális alapok ésszerű felhasználásában, segítsék hatékonyabban a tsz-tagok általános és szakmai műveltségének emelésére irányuló munkát, a tsz-paraszság közművelődési tevékenységbe való bevonását.

Az *ipari és fogyasztási szövetkezetek* központi és területi érdekvédelmi szervei segítsék és ellenőrizzék jobban az általuk irányított kulturális mozgalmakat, akciókat.

Hangolják össze tevékenységüket az állami és társadalmi szervezetekkel.

e) A *nemzetiségi szövetségek* segítsék az anyanyelvi műveltség, a folklorisztikus hagyományok őrzését és fejlődését, a politikai tájékozódást, a szocialista tudat, a szocialista hazafiság és internacionalizmus elmélyítését.

19

A közművelődés jelentőségének felismerésében és elismerésében rendkívüli fontossága van a *pártszervezetek* követelményt támasztó, orientáló tevékenységének. Tovább kell erősíteni a pártszervezetekben a közművelődési munka tekintélyét, fokozni megbecsülését. A kulturális nevelőmunka legyen a pártmunka szerves része. Szorosabb kapcsolatot kell teremteni a közművelődés és a tömegpolitikai munka között.

Nagyobb gondot kell fordítani minden alapszervezetben a párt kulturális politikájának megismertetésére, a tájékozódás, tájékoztatás rendszerességére, színvonalának emelésére, a kulturális nevelőmunka hatékonyságának növelésére. Gondoskodni kell arról, hogy a különböző pártkiadványokban (pl. Pártmunkások kézikönyve) a közművelődéspolitikai kérdések is helyet kapjanak. Az alapszervezetek támasszanak nagyobb követelményeket a párttagok elé a művelődésben.

A pártszervezeteknek szembe kell szállniuk a műveltséget lebecsülő, a tanulást, az önművelést, az aktív kulturálódás jelentőségét vitató nézetekkel és gyakorlattal. Fordítsanak nagyobb gondot a művelődéspolitikai elvek alaposabb megismertetésére (növeljék a kultúrpolitikai tanfolyamok számát, szélesítsék a hallgatók körét). Ösztönözzék azoknak a feltételeknek a kialakítását, amelyek személyesen is érdekeltté teszik a dolgozókat a műveltségi színvonal emelésében, a folyamatos művelődésben. A pártszervezetek következetesen érvényesítsék a munkahelyi közösségek, mindenekelőtt a szocialista brigádmozgalom kulturá-

lis nevelő szerepét. Ellenőrizték a vállalatoknál, intézményeknél és szövetkezeteknél a kulturális alapok felhasználását, követeljük meg a gazdasági vezetőktől a közművelődési tevékenység támogatását.

A pártszervezetek időszakonként tekintsék át a közművelődési munka tapasztalatait, s a feladatokat foglalják munkatervbe.

A megyei pártbizottságok és agitációs és propaganda bizottságaik a jövőben rendszeresen tűzzék napirendre a közművelődés fő kérdéseit, foglaljanak állást a közművelődéspolitika aktuális problémáiban. A megyei agitációs és propaganda bizottságokat ennek érdekében ki kell egészíteni és meg kell erősíteni. A pártbizottságokon javítani kell a közművelődési munka irányításának, ellenőrzésének személyi feltételeit. Rendszeresen össze kell hívni a központi, megyei, fővárosi, városi közművelődéspolitikai kommunista aktívaértekezleteket.

20

Javasoljuk a 'közművelődés céljait és feladatait összefoglaló törvény megalkotását.

A közművelődés bármilyen szerteágazó és számtalan ponton kapcsolódik is a tudományos, oktatási és művészeti területekhez, a politikai tevékenységhez, nem egyetlen és kizárólagos eszköze a szocialista nevelésnek. A közművelődés segíti és szolgálja mindezeknek a tényezőknek a működését, tudatosítja és elmélyíti hatásukat. A közművelődés akkor felelhet meg feladatának, ha minden szinten tudatosítjuk, hogy a munka megjavítása nem csupán az ország kulturális szintjének emelését jelenti, hanem a szocializmus felépítésének egyik fontos tényezője; ha a közművelődési szemlélet és az ennek megfelelő gyakorlat áthatja a tudományos, kulturális, politikai, ideológiai, agitációs és propagandamunkát. A közművelődés a szocialista tudat formálásának egyik fontos eszköze, tehát a közművelődési tevékenységet ideológiai, politikai munkának kell tekinteni, s ezt figyelembe véve kell biztosítani méltó megbecsülését, személyi, szervezeti és anyagi feltételeit.

TARTALOM

Jelentés a közművelődés helyzetéről	3
Statisztikai adatok	15
Szocialista közösség — szocialista közművelődés.	
Aczél György előadói beszéde	28
Zárszó	51
A Központi Bizottság határozata a közművelődés fejlesztésének feladatairól	58

A kiadásért felel a Kossuth Könyvkiadó igazgatója
A borító és a tipográfia Jordán Gusztávné munkája
Műszaki vezető Szécsi Andor
A szedést 1974. IV. 6-án kezdték meg
Megjelent 1974. IV. 22-én, 69 000 példányban
Terjedelme 5 (A/5) ív
74—1421. Szikra Lapnyomda, Budapest

4,— Ft